СЪРБСКО-БЪЛГАРСКАТА ВОЙНА

(ОБЯВЕНА ОТЪ СЪРБИЯ НА 2 НОЕМВРИЙ 1885 Г.)

ОТЪ

Т. Х. Станчевъ.

РУССЕ
Скоро-печатница на в. „Славянинъ".
1886.

ПОСВѢЩАВА СА НА НЕГОВО ВИСОЧЕСТВО БЪЛГАРСКИЙ КНЯЗЬ АЛЕКСАНДРЪ I-Й ВЪ ПАМЯТЬ НА ГЕРОЙСТВОТО МУ ПОКАЗАНО НА БОЙНОТО ПОЛЕ СРѢЩУ НЕПРИЯТЕЛЯ.

Н. В. АЛЕКСАНДРЪ I.

БЪЛГАРСКИЙ КНЯЗЬ.

СЪРБСКО-БЪЛГАРСКАТА ВОЙНА

*
* *

Денътъ бѣше 6 Септемврий год. 1885, когато изненадѣйно се разнесе по сичкитѣ краища на България, слѣдующата депеша изъ гр. Пловдивъ:

„*Тая нощь Главния управитель Гавраилъ паша грабнатъ отъ конака, правителството съборено, съединението провъзгласено, на всѣдѣ миръ и тишина; населението тържествува и ангажира Негово Височество Княза. Призоваваме ви сички да испълните длъжностьта си къмъ общото отечество.*"

(подписана отъ привременното правителство.)

(Втора депеша):

„*Румелийската войска се мобелизира и ще се съсредоточи въ Ямболъ, Бургасъ, Търново Сеймень. Войската провъзгласи Негово Височество за свой Князъ и чакатъ приказание и подкрепление на Негово Височество.*"

(подписана отъ главно командующий Майоръ Николаевъ).

Въ същия день въ Пловдивъ се състави привременно правителство, което издаде слѣдующата прокламация:

Братия!

Жребието вече е хвърлено и съединението съ Княжеството България подъ скиптра на Български Князь е вече провъзгласено. Затова отъ Вашитѣ мишци и отъ Вашатѣ сили и патриотизъмъ отечеството и народа ни очакватъ найголѣми жертви, безъ които страната ни може би да се тури

въ най-голѣма опасность. Временното правителство вече е взело нуждитѣ мѣрки, за да се накаже най-строго всѣки, който по този или онзи начинъ избѣгва указанията на настоящата прокламация, като не ще се спира предъ никакви срѣдства. За това всѣки отъ Васъ подиръ 40 часа слѣдъ залѣпяването на настоящата прокламация е дълженъ да се намѣри въ командантското управление на своята си дружина съ въоръжението и облѣклото си до по-нататъшно разпореждание отъ страна на коммисията.

Пловдивъ 6-й Септемврий 1885 год.

Предсѣдатель на Врѣменното Правителство:

Д-ръ Странски.

Прокламация.

Съобщава се на населението, че отъ днесъ 6-ий Сеп. 1885 г. ще управлява Врѣменно Правителство, състоящe отъ слѣдующитѣ лица:

Прѣдсѣдатель: Д ръ Странски, Подпредсѣд. Д ръ Чомаковъ, членове: Майоръ Николаевъ, Майоръ Филовъ, Майоръ Муткуровъ, Майоръ Райчо, Я. Груевъ, К. Пѣевъ, Д ръ Янкуловъ, З. Стояновъ, Д. Юруковъ, Г. Данчевъ, А. Самоковецъ, Г. Беневъ.

Пловдивъ 6-ий Септемврий 1885 г.

Постановление: Временното Правителство назначава за Главно Командующий на всичката дѣйствующа войска Майора Николаева.

На втория день (7 Септ.) слѣдъ провъзгласяването на съединението, Майоръ Райчо Николовъ, единъ отъ най-старитѣ български поборници се срѣща съ началника на станцията въ Пловдивъ, отъ когото поискалъ да испълне една своя длъжность, нъ началника на станцията Константинъ Тодоровъ род. изъ Басарабия гръмва съ револверъ и убива майоръ Райчо. Народа извѣстенъ за това убийство, убива убиецътъ и го раскъсва на части въ срѣдь градъ.

Българския народъ, който отъ 7 години, съ нетърпение очакваше този златенъ день, въ когото да се види съединенъ съ братията си отъ̀въдъ Балкана, поставенъ подъ единъ господарь и подъ еднакви закони, съ неописанна радость посрѣщна това извѣстие; на всѧдѣ са почнахѫ вѣселби, които траяхѫ по цѣли нощи. На втория день 7 Септемврий, на всѧдѣ по градоветѣ изъ Княжеството, станахѫ народни събрания (митинги), на които се зеха слѣдующитѣ резолюции:

„Народа моли Княза и правителството, щото слѣдъ като признае провъзгласеното съединение, да го приеме и да почне да дѣйствува въ Южна България, като въ часть отъ Княжеството и то същевременно да вземе всички мѣрки за довършване на наченатото дѣло, въ противенъ случай всѣка негова забава, като убийственна за общото отечество, ще му навлече тежка отговорность прѣдъ народа, когото никакви опасности, не ще спрѫтъ да вземе живо участие въ борбата за цѣлокупностьта на България".

Въ това врѣме Българския Князь Александръ I се намираше въ гр. Варна. Повиканъ отъ привременното правителство изъ Пловдивъ, той незабавно тръгна изъ Варна; на 7 того заранѣта бѣше въ Русчукъ, отъ гдѣто незабавно се отправи за Търново. Въ същия день се издаде заповѣдь да се мобилизира войската и съ указъ подъ № 164 се свика Народното Събрание за 10 Септемврий.

На 8 Септемврий Княза като пристигна въ гр. Търново издаде слѣдующата прокламация:

НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I

съ Божия милость и народната воля

Князь на Сѣверна и Южна България

„Да бѫде извѣстно на Моя любезенъ народъ, че на 6-ий того жителитѣ на така наречената Източна Румелия слѣдъ свалянието на тамошното досегашно Правителство и избранието на друго привременно, обявиха съединението на Източна

Румелия съ Княжеството и единодушно Ма прогласиха за Князь и на тая область.

Като имамъ предъ видъ благото на Българский народъ, неговото горѣщо желание да се слѣятъ двѣтѣ български държави въ една и постиганието на историческата му задача. Азъ признавамъ Съединението за станало и приемамъ отъ сега нататъкъ да бѫдѫ и се именувамъ Князь на Сѣверна и Южна България.

Като приемамъ Управлението на тая Българска Область, Азъ обявявамъ, че живота, имота и честьта на всичкитѣ мирни жители, безъ разлика на вѣра и народность, ще бѫдѫтъ запазени и гарантирани. За запазванието на рѣда и тишината сѫ взети всичкитѣ потребни мѣрки и съ нарушителитѣ имъ ще се постъпва съ всичката строгость на закона.

Надѣвамъ се, че любезния Ми Народъ и отъ двѣтѣ страни на Балкана, който съ такава радость и ентузиазмъ посрѣщна това велико събитие, ще ми подаде своето съдѣйствие за заягчаванието на святото дѣло, съединението на двѣтѣ Български области въ една държава, и ще бѫде готовъ да направи всичкитѣ жертви и усилия за запазване на единството и независимостьта на милото ни Отечество.

Нека Богъ ни бѫде на помощь въ това трудно и велико предприятие!

Издаденъ въ старата Българска Столица Велико Търново днесь на осмий Септемврий хиляда и осемстотинъ и осемдесеть и пета година.

Александръ.

На 9 Септемвр. Княза стъпи въ Пловдивъ, дѣто биде посрѣщнатъ отъ народа съ извънредно тържество и радость.

Народа и отъ двѣтѣ старни на Балкана, веднага почна да се въоружава; на всѫдѣ са съставихѫ комитети, които почнахѫ да събиратъ помощи и доброволци. Младитѣ сили на България, незакъснѣхѫ да се запишѫтъ като доброволци въ редоветѣ на войската и съ пѣсни на купове на купове

заминавахѫ отъ сичкитѣ старни за Тракия, гдѣто се предполагаше, че ще навлѣзе турска войска.

Редовната войска изъ Княжеството почна да заминава за Тракия и приуготовленията ставахѫ съ голѣмо усилие.

На третия день слѣдъ провъзгласяванието на съединението, когато българскитѣ войски се бѣхѫ събрали и приготовили да се отправятъ за Тракия, Военния по него врѣме министръ князь Кантакузинъ и сичкитѣ други русски офицери, които служахѫ при българската войска и се считахѫ като инструктори, по заповѣдь отъ русското правителство изъ Петерсбургъ, си дадохѫ оставкитѣ и напуснахѫ войската. Това неожидано явление, произведе лошо впечатлѣние въ българетѣ, нъ не ги обезкуражи. Въодушевлението въ народа силно растеше; въ едно кратко врѣме, границитѣ мѣжду Тракия и Турция, бѣхѫ не само добрѣ укрепени, нъ и отрупани съ въоружени сили, редовни войски, доброволци и народна милиция. Цѣла Европа се удиви отъ подвига на българетѣ въ такова едно кратко врѣме.

За приуготовленията по извьршения превратъ на 6-ій Септемврий въ Пловдивъ се знае слѣдующето:

На 25 Юлий 1885 год. въ село Дермендере подъ предсѣдателството на Захария Стояновъ род. изъ село Медвенъ (Сливненско) се съставилъ единъ таенъ коммитетъ, който си задалъ за главна цѣль да работи за обединението на двѣтѣ Българии Сѣвѣрна и Южна. Въ този комитетъ сѫ участвували слѣдующитѣ лица: Д. Ризовъ, Ив. П. Андоновъ, Ив. Стояновичь, Д-ръ Странски; майоритѣ: Николаевъ, Филовъ, Райчо Николовъ, Муткуровъ, Капитанъ Соколовъ, К. Калчевъ, Поручикъ Стефовъ, П. Зографски, Панайотъ Войвода, Чардафонъ Великий, попъ Ангелъ, бай Иванъ Арабаджията, А. Мумджиевъ, Кировъ, Маврото, А. П. Ивановъ, Манолъ Георгиевъ, Стою Пѫдарина, Д Куртевъ, Ил. Куртевъ, Отонъ Ивановъ, Крьстевъ, Бакаловъ, Шилевъ, Т. Пѣевъ, Гарвановъ, Ляпчевъ, Т. Гатевъ, С. Турчевъ, Хр. Дюкмеджиевъ, Спиро Костовъ, Петръ Ихтиманлията, П. Берберовъ, Котлен-

ский кметъ и градскитѣ съвѣтници, Бакаловъ, Влаховъ и други много.

Централния комитетъ ималъ само тая длъжность и цѣль: да сгрупира развълнуванитѣ сами по себеси духове въ едно цѣло, за да се предварятъ сѣкакви преждевременни осамотени вълнения, както това стана въ Чирпанъ, Голѣмо Конаре и Панагюрище; второ, да скрои плана, по кой начинъ да се грабни пашата и неговото централно правителство. Комитета е работилъ много тайно.

Опредѣленъ день за повдигание революцията било назначено растоянието отъ 15 — 20 Септемврий. По-главнитѣ агенти отъ комитета биле по провинцията на 2, 3, 4, па даже и 5 число. Никадѣ приготовленията не биле зели още остра форма. Панагюрище измѣнилъ планътъ на комитета.

На 2 Септемврий Захария Стояновъ съ П. Зографски заминали отъ Пловдивъ за село Сестримо, гдѣто щѣли да се срещнѫтъ съ едного отъ пьрвитѣ дѣятели въ Ихтиманъ, Сестримски. Когато вѣчеряли въ Пазарджикъ, единъ телеграфистъ съ запенени уста отворилъ вратата и извикалъ: «Бунтъ въ Панагюрище!» Въ Панагюрище, не е имало не само комитетъ, но ни едно лице отъ комитета. Този фактъ, да избухне отъ тамъ въстанието, говори най убедително, че не агитатори и централни комитети, но самото население щѣше да трьсне рано или късно конашкитѣ представители.

Инициаторитѣ на Панагюрската демонстрация биле трима ученика: Сѫбко Милковъ, Тодоръ Кировъ и Андонъ Орѣшковъ. Тѣ излѣзватъ по пладнѣ срѣдъ Панагюрище, забиватъ знамената, почватъ да гьрмятъ и да викатъ *долу Румелия!* Арестовали ги, но камбанитѣ почнали да удрятъ и народа заобиколилъ конака, като освободилъ затворенитѣ.

Нѣмало вече що да се чака. Комитета рѣшилъ да се въстане на 5 й презъ нощьта. Правителството осѣтило това и почнало да взема мѣрки. На 4-й когато Т. Пазарджикский замѣстникъ префекта четѣлъ въ канцеларията си заповѣдьта, че трѣба да се испрати Захария Стояновъ въ София, безъ

да минува презъ Ихтиманъ, двама души опълченци, Минджиевъ и Мавродо, блъснали вратата и влѣзли въ канцеларията — „Казвайте скоро, има ли нѣщо да ви мжчатъ,“ извикалъ Мавродо и похваналъ револвера си, — „300 души въоржжени момчета чакатъ заповѣдь.“ Префекта отъ страхъ сгжналъ заповѣдьта и ги освободилъ.

На 5 й Септемврий, куриери и апостоли се намирали вече изъ областьта. Въ Чирпанъ отишълъ самъ Капитанъ Паница, който провъзгласилъ съединението Въ с. Конушъ, священника Ангелъ и учителя Крьстевъ така сжщо побили знамето. Въ Старо-ново село отишълъ съ 30 души Спиро Костовъ, за да завземе управлението. А въ Г. Конаре дѣйствувалъ Чардафонъ Великий. Той ималъ вече робъ Пловдивския префектъ, заедно съ жандармитѣ му. Плана билъ тоя: населението отъ сичкитѣ тия въстанали градове и села да се намѣри на 5 срѣщу 6 й часа на 12 прѣзъ нощьта, около Пловдивъ. Отъ махалата Марашъ въ Пловдивъ щѣли да излѣзатъ 50 души, които като изгърматъ по единъ пжть, да трьгнатъ къмъ конака. Въ сжщото врѣме, ще потѣглятъ за въ града и другитѣ госте, дошле отвънъ. Стефановичъ Черногорски офицеръ, съ 10 души свои соколи, щѣлъ да прескочи въ пашовската градина за сѣки случай. А войската въ лагера щѣла да потегли да пази конака: Срѣщата и по улицитѣ съ възстанницитѣ щѣла да рѣши въпроса: да ли тя ще остане вѣрна на пашата, или на народътъ съ българский левъ на чело. За превземанието на конака, комитета предполагалъ 150 души жертва.

Правителството беряло вече душа, но пакъ не са отчайвало. Презъ фаталната нощь, пазението на Пловдивъ билъ повѣренъ най-главно на жандармитѣ и на тайната полиция, на чело съ Тодорова, Свирачова и изслѣдователя Лютова. Часа отъ 8—12, имало около 30 души арестувани момчета, повечето куриери за въ града. Прокламацията която излизала отъ печатъ часа въ 10, запасва я единъ отъ работницитѣ около крьстьть си и трьгва да я занесе гдѣто му било

казано. Щомъ се подава на улицата, двама жандарми го грабватъ, и хайде въ *Генджаа* заедно съ прокламациитѣ. Другъ единъ работникъ, съ чувалъ изнесалъ сѫщата прокламация, и него въ *Генджаа*, заедно съ човала. Часа по 12 поручикъ Стефовъ отишълъ въ Мараша, да поведе приготвенитѣ юнаци. Около кѫщата на Гатева, гдѣто той щѣлъ да ги търси, намира налѣгали въ трѣвата 30 души жандарми, съ голи сабли, на чело съ единъ шпионинъ, когото малко останало да го арестуватъ. Викалъ Стефовъ, гьрмѣлъ съ револвера си, пѣялъ, но нищо. Марашчени биле въ това врѣме на край града близо до с. Мичкюръ.

Часа ударилъ 12 — урѣченото време — станалъ два — всичко спокойно, конака продължавалъ да царува; гласа на Тодорова се чувалъ по улицитѣ: „ще обѣса утрѣ мнозина!" Общо отчаяние въ главната квартира, която била въ дома на Хр Дюкмеджиевъ, въ стаята на жандар. командиръ Кап. Соколова. Часа на 3, тоя послѣдний и Пор. Стефовъ тръгнали за Каршияка съ писмо. Мѣстото, което вдъхвало още куражъ било военний лагеръ. Майоръ Николаевъ не престаналъ да испраща куриери и да пита: „какво са маете още?" Дордето Кап. Соколовъ и Пор. Стефовъ отиватъ до моста, на десетина мѣста ги посрѣщали жандарми.

Въ сѫщото това време, Великий Чардафонъ и Иванъ Арабаджиятъ, на чело на 700 души възстанници пълзели къмъ Пловдивъ по Конарский пѫть. Въ сѫщата тая минута, Поручикъ Никушовъ, на чело на 20 души конница, миналъ по моста и са управилъ по Голѣмо Конарский пѫть. Той отивалъ съ прокурора Савова и изслѣдователя Шиваровъ въ Голѣмо Конаре, да освободятъ префекта, да арестуватъ и въдворятъ тишината, да повдигатъ кредита на конака. Пор. Никушовъ далъ честно слово на Пор Стефовъ, тайно, че той е най-напрѣдъ българинъ, а тогава вече поручикъ. Пор. Никушовъ испълнилъ словото си.

На единъ верстъ и половина отъ Пловдивъ, Чардафонъ изъ с Войнаре, стоялъ на почивка съ четата си, сичката

разположена въ цѣпъ, пор. Никушовъ съ конницата наближилъ цѣпа. Сички биле готови да стрѣлятъ. За щастие, първата стража преварила кръвьта по неопитность. Намѣсто да извѣсти, че иде конница, той изгърмялъ и другитѣ го послѣдвали. Конницата фрькнала. Пушки, калпаци, седла и пр., послали пѫтьтъ къмъ Пловдивъ.

Четата на Чардафона, споразумѣна тая именно минута съ военний лагеръ, настѫпала къмъ града и гърмяла на въздуха. Въ сѫщото време потѣгля и войската къмъ конака, като изгърмява въ платонъ, близо до салханитѣ. Генералъ Дригалски излѣзва да вземе командата; но Поручикъ Стефовъ са испречва напрѣдя му, грьмва съ револвера си въ краката на коня му и му съобщава, че той е арестованъ. Войската и четата на Чардафона са сгрупирала около конака, сички са прегращали и цалували като викали: *урра и долу Румелия!* Неприятелитѣ на съединението и шпионитѣ почнали да бѣгѫтъ.

Величественни биле въ тая минута майоритѣ: Николаевъ, Филовъ и Муткуровъ. Възсѣднали на коне, съ голи сабли тѣ обикаляли градината и викали: *долу шарлатанитѣ, да живѣй съединението и Български Князь Александръ!* Особенно Майоръ Николаевъ, той билъ извънредно възхитенъ. Въ двора на конака нѣмало още войска. Всички комисари, на чело съ Николай Филиповича, стоели на конашкитѣ сълби, пожълтели и позеленели като смьртници.

Какво е владѣяло въ конака въ тая минута, всѣки може да си въобрази Ординарци, жандарми, слуги и др. подавали главитѣ си изъ тьмний коридоръ и пакъ са врьщали назадъ. *Скоро пашата!* викала навалицата. Захарий Стояновъ съ Иванъ Андоновъ влизатъ при Гавраилъ паша и го поканватъ да излѣзе вънъ, защото е пленникъ. Плѣнника са предалъ на Чардафонъ Великий, който го отвѣлъ въ с. Конаре, като поставилъ при него една мома въ колата, която дьржала гола сабя въ ръка.

Приуготовленията се следвахѫ съ голѣма живость, на всѧдѣ владѣеше миръ и тишина; Турция почна да испраща своитѣ войски на тракийската граница, нъ безъ да навлѣзе въ Тракия.

Въ това врѣме двѣтѣ кралевства Гърция и Сърбия почнахѫ да си мобилизиратъ войскитѣ, съ единственна цѣль да въспрепятствуватъ на българското съединение. и ако имъ са удаде да се въсползуватъ отъ случая.

Почти въ сичкитѣ войни за освобождението на днешната Сърбия, безброй Българе сѫ вземали участие, както при Карагеоргия, така и при Милоша. Една часть, повече западната, отъ сегашна Сърбия биде освободена и почна да се управлява отъ свой Князь, съ твърдѣ ограничени отъ Високата Порта права. По късно, съ измѣняванието на врѣмето и обстоятелствата се промѣниха, така що довременно сърбскитѣ князове добиха по голѣми права, та до гдѣто бѣхѫ като едни турски главни управители на страната, станаха и почти независими господари. Въ онія тежки за Българетѣ времена, слѣдъ освобождението на Сърбия, сърбскитѣ князове умѣхѫ та присъединихѫ на сърбската земя голѣма часть отъ тая на Видинската область, която бѣ населена съ природни Българи. Това Българско население, което населява почти цѣлата източна часть на Сърбия, и до сега по языкътъ си, по нравитѣ си, по обичаитѣ си, се отличава отъ Сърбитѣ. Между тия българи и до сега сѫ се упазиле и сѫществуватъ българскитѣ народни пѣсни, които свободно се въспѣватъ отъ тѣхъ. Тѣ признаватъ и исповѣдватъ, че сѫ природни Българе, но немогѫтъ да се учѫтъ на языка си, защото това имъ е строго забранено отъ сърбското правителство. Слѣдъ като се умири Сърбия съвършенно, не се минуваше година, да не стават по нѣколко стотина Българи жъртва за свободата си по сърбски интриги, но тая сърбска подлость отпослѣ стана извѣстна, и българетѣ вече почнаха да не учакватъ нищо добро отъ Сърбитѣ. Година 1876, когато се обяви сърбско-турската война, сърбитѣ се намѣриха въ лошаво положение и българетѣ на часа забравиха под-

лоститѣ и коварствата на Сърбитѣ, та прѣди да пристигнатъ отъ други славянски страни доброволци, безброй млади интелегентни Българи оставиха училищата, напустнаха занаятитѣ си, търговията си, и се притекоха на помощь на Сърбитѣ въ него опасно за тѣхъ време. Българскитѣ доброволци въ Сърбия бѣхѫ всѣкога на чело на бойоветѣ, тѣ най-юнашки сѫ се били за своитѣ едноплеменници и едновѣрци съсѣди, тогава когато самитѣ сърбски редовни войници бѣгахѫ отъ бойното поле и генѳралъ Чернаевъ ги гонѣше и убиваше съ револвера тия, които бѣгахѫ отъ бойя. Колкото българскитѣ доброволци се бияхѫ съ самоотвьржение и усърдно искаха да помогнѫтъ на сърбското дѣло, толкова повече сърбитѣ се отнасяхѫ съ тѣхъ грубо и безчеловѣчно, като многажди не сѫ имъ давали насѫщний хлѣбъ; а колко повече другитѣ необходимости, като обуща, дрѣхи и др. Най-сѣтнѣ тая нещастна за Сърбия война се свьрши, но Сърбитѣ незабравиха турскитѣ свирѣпости и варварства, та слѣдъ обявяваньето на русско-турската война, тѣ много време стояха мирни, макарь тѣхнитѣ по народность и по вѣра братья, една шепа Черногорци, постоянно и да се бияхѫ съ турцитѣ. При обявяваньето на русско-турската война, отъ всичкитѣ славянски страни прибързаха доброволци да се запишѫтъ въ българското опълчение, ядката на днешната Българска войска, а само отъ Сърбия никой не дойде. Почна се войната, какви мѫки, какви теглила не испатиха освободителскитѣ войски догдѣто да преминатъ Стара-Планина, а Сърбитѣ се таяхѫ и мируваxѫ. Когато русскитѣ войски настѫпихѫ въ Софийското поле, тогава и сърбитѣ дойдохѫ на готово и завзеха безъ никакъвъ бой и кръвопроливанье една часть отъ българската земя, Нишско, Пиротско, Трьнско, Кюстендилско и Вранско, тогава когато тѣ можѣхѫ да се отправѫтъ на помощь на своитѣ еднородци въ Босна, Херцеговина, и другитѣ тамъ съ сърби населени страни, които още не бѣхѫ заняти отъ Австрийцитѣ. Но Кюстендилско на скоро биде изоставено отъ сърбитѣ, а тъй сѫщо и Трьнско по-късно, слѣдъ като

оплѣнихѫ всичко. Не се знае обаче по какви съображения на освободителитѣ ни, сърбитѣ задържахѫ и владѣѭтъ и до днесь една часть отъ нашата земя, а именно: Нишъ, Пиротъ, Враня, и нѣколко села отъ Трънско окржжие, а тъй сѫщо остана у Сърбия и една часть българска земя до кждѣ моравската долина, откъсната много по-рано отъ Видинската область. Откакъ сърбский князь Миланъ биде провъзгласенъ за Краль, той е само мѫчилъ народа си и проливалъ е кръвьта му безъ никакви законни причини. Народътъ бѣше достигналъ до нетърпенье вече и една часть отъ него год. 1883 бѣ възстаналъ противъ владѣтеля си мѫчитель, нъ той искла и избеси сичкитѣ по видни лица, като свѣщенници, учители и др. и така въстанието се потуши. Нъ макарь и да се потуши това възстание, народътъ търсеше случай да си отмъсти. За да залъже народа, Краль Миланъ и правителството му въздигнаха нѣкакъвъ си въпросъ съ България за една ливада при Брѣгово, въ българската земя и пратиха войска да я занематъ, безъ да иматъ предъ видъ че мѣжду Българското и Сърбското правителства, още не бѣ разрѣшенъ въпроса за задържанитѣ отъ сърбитѣ, въпрѣки Берлинский договоръ 30 — 40 български села, както и до сега не сѫ повърнати на България. Българското правителство испрати войска на мѣстото и пропѫди сърбитѣ, вслѣдствие на което Сърбското правителство си повика агентина отъ София и покровителството на подданницитѣ си възложи на еллинский агентинъ. Повече отъ 18 мѣсеци се бѣхѫ изминѫли откакъ бидоха испѫдени сърбскитѣ войници отъ Брѣгово и откакъ дипломатический сърбски агентинъ бѣше оставилъ София, но сърбското правителство не възбуди въпроса, или поне да поиска да се въдворѫтъ приятелскитѣ отношения между двѣтѣ едноплеменни и едновѣрни държавици, а между това положението на сърбский краль и на правителството му, всѣкой день се подкопаваше и паданьето имъ вече наближаваше. Обстоятелствата обаче дойдоха за да задържѫтъ още за нѣколко мѣсеци краля Милана на престола му. Южната часть на България, която

се управляваше отъ едно полу-турско правителство, свали това правителство и поиска съединението си съ Севѣрна България, управляема отъ чисто българско народно правителство. Съединението се извърши съ миръ и тишина, безъ никакво кръвопроливанье, и то благодарение на вземенитѣ отъ Българский Князь и Правителството му мѣрки, като пърьвий прибърза да отиде на мѣстото и сѫщевременно се испратиха войски за всѣкакъвъ случай. Като видѣ, че въ Севѣрна България остана почти безъ войски, краль Миланъ поиска да се възползува отъ случая и отведнъждь заповѣдва приготвюваньето на войската си за бой, защото съ съединението на Южна и Севѣрна България се билъ нарушавалъ Берлинский договоръ, — като че ли краль Миланъ е стражарь на тоя договоръ, и испраща войскитѣ си на българскитѣ предѣли, чакаѫщи заповѣдь да навлѣзятъ въ българската земѭ, и то безъ да е заявилъ на Българското правителство що иска и защо е това въоружаванье.

Въ това врѣме министри въ България бѣхѫ: П. Каравеловъ Президентъ на Министерския Съвѣтъ и Министръ на Финансиитѣ, В. Радославовъ министръ на Правосѫдието, Илия Цановъ министръ на външнитѣ дѣла, князь Кантакузинъ военний министръ и Р. Каролевъ на Просвѣщението; Министерството на вътрѣшнитѣ дѣла се управляваше отъ П. Каравелова.

Натрупанитѣ по българската граница сръбски войски почнахѫ да правятъ разни пакости на българетѣ. И когато Българския Князь испрати особенъ пратеникъ до сръбския краль Милана, да го пита: защо съсредоточава войскитѣ си на българската граница, то Миланъ освѣнь гдѣто не прие българския пратеникъ, нъ още лъжовно разгласи, че ужъ пратеника на Българския князь ималъ за миссия, да заключва съѭзъ съ Сърбия противъ Турция.

Великитѣ сили поканени отъ Султана, приехѫ да се състави една конференция въ Цариградъ отъ тѣхнитѣ по-

сланници, на която да се възложи рѣшението въпроса по съединението на двѣтѣ България.

На 25 Октомврий посланницитѣ на великитѣ сили въ Цариградъ, държахѫ пьрво засѣдание. Силитѣ са подѣлихѫ въ мнѣнията си. Турция, Россия, Германия и Австрия бѣхѫ противъ българското съединение, а Англия, Франция и Италия се показвахѫ наклонни да се припознае за дѣло свьршено. Конференцията слѣдваше своитѣ засѣдания и когато почти сичката българска войска се намираше на тракийскитѣ граници, подлия сръбски краль Миланъ, насьрдченъ отъ неприятелитѣ на славянството именно отъ Австрия, на 2 Ноемврий 1885 год. обяви братоубийственна война на България.

Ето нотата, съ която Сьрбия обяви войната на България:

Гангабе София.

„Командантитѣ на 1 дивизия и пограничнитѣ власти ми извѣстяватъ въ същето врѣме, че българскитѣ трупи днесь часътъ по 8 зараньта нападнали на сръбскитѣ позиции, които е завзелъ единъ баталионъ отъ пьрвия полкъ на сръбската земя. Кралевското правителство счита това безъ причини нападение, като обявение война. Молимъ ви г-не агенте, изявете въ имѣто на сръбското правителство г. Цанову български министръ на външнитѣ дѣла, че Сьрбия, която приема слѣдствията отъ таквозъ нападение, счита себѣ си въ военно положение къмъ Българското Княжество, което захваща отъ съббота 2 Ноемврий.“

Гарашанинъ.

Въ това врѣме Българския князь се намираше въ Пловдивъ, отъ гдѣто незабавно потегли за София, като испрати телеграфически къмъ войската слѣдующето възванпе:

„*Офицери, Унтеръ Офицери и Солдати!*

Сьрбския Краль ни обяви война. Той заповѣдалъ на Сьрбската войска да нахлита въ нашата земя.

Вмѣсто да ни помогнатъ, нашитѣ братя Сърби искатъ да разрушатъ нашето Отечество.

Войници! покажете Вашата храбрость, защитете Вашитѣ Майки и Огнища, смажете врагътъ, който подло и дебнишкомъ нападна върху ни и не се оставайте до като не ги оничтожите.

Напрѣдъ Братя, Богъ да ни помага и да ни подари Побѣда!"

Александръ.

Слѣдъ това Българския Князь издаде къмъ народа слѣдующата прокламация:

НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I

Съ Божия милость и народната воля

Князь на България

Правителството на съсѣдния намъ Сърбски народъ, водимо отъ лични и егоистически цѣли и желающе да осуети святото дѣло — съединението на Български народъ въ едно цѣло, — днесь безъ всякой законенъ и справедливъ поводъ е обявило война на нашата Държава и е дало заповѣдь по войскитѣ си да нахълтатъ въ земята ни. Съ голѣмо прискърбие ние чухме тая печална вѣсть, защото никога не вѣрвахме че нашитѣ еднокръвни и единовѣрни братия, ще дигнѫтъ рѫка и ще почнѫтъ една братоубийственна война въ тия трудни врѣмена, които преминаватъ малкитѣ държави на Балканский полуостровъ и така безчеловѣчно и безразсѫдно да се отнесѫтъ къмъ своитѣ съсѣди, които безъ да причиняватъ нѣкому вреда, работятъ и се борятъ за едно благородно, справедливо и похвално дѣло.

Като оставяме върху Сърбитѣ и Правителството имъ всичката отговорность за братоубийственната война между двата братски народа и лошитѣ послѣдствия, които би могли да сполѣтятъ и двѣтѣ държави, Ние обявяваме на своя любимъ народъ, че приехме прогласената отъ Сърбитѣ война и

дадохме заповѣдь на нашитѣ храбри и юначни войски, да почнатъ дѣйствията си срѣщу Сърбитѣ и мѫжки да защищаватъ земята, честьта и свободата на Българский народъ. Нашето дѣло е свято и надѣваме се, че Богъ ще го вземе подъ своята защита и ще ни даде нуждната помощь за да възтържествуваме и побѣдиме вразитѣ си.

Като сме увѣрени, че нашия любимъ народъ ще се притече да Ни поддьржи въ трудното, но свято дѣло — защитата на земята ни отъ нахлуванието на неприятеля, и че всѣки Българинъ способенъ да носи оружие, ще дойде подъ знамената да се бие за своето отечество и свобода, призоваваме Всевишнаго да пази и покровителствува България и да ни помага въ труднитѣ и усилни врѣмена, които преминава страната ни.

Нека Всевишний Господь Богъ ни бѫде на помощь.

Издаденъ въ гр. Пловдивъ на вторий Ноемврий хилядо осемстотинъ осемдесеть и пета година.

Александръ.

Това лукаво и зломишленно обявление на братоубийственната война отъ старна на сръбския краль Миланъ, се посрѣщна съ прискърбие, понеже предстоеше да се биѫтъ два еднородни народи, съединени помѣжду си по племе и вѣра; нъ българетѣ не са отчаяхѫ, тѣ са рѣшихѫ юнашки да защитиѫтъ отечеството си. Народното чувство се възбуди до най-висока степень. Столицата и цѣла България се обьрна въ единъ военен лагеръ. Народъ, чиновници, полиция, училища, съдилища всичко влѣзе въ войската. Цѣлъ народъ се въоръжи и отиде да противостои на неприятеля.

Сръбското правителство нѣмаше никакви законни причини да обявява война на Българетѣ, нъ единственно за да осуети съединението на Южна съ Сѣверна България, Сърбия предприе братоубийственна война.

Сръбскитѣ войски на брой около 30,000 д. на 2 Ноемврий навлязохѫ въ България главно отъ двѣ старни: къмъ

Цариброд и къмъ Кула и то въ такова врѣме, когато по границата нѣмаше почти никаква българска войска.

I-та битка при Цариброд.

(на 2 Ноември 1885).

На 2 Ноември часътъ по 6 около десять хиляди души сръбска войска, придружена отъ 18 топове и два ескадрона конница, напада на Цариброд. Българската войска която се намирала тамъ, състояща отъ двѣ роти редовна войска, отъ 4 полкъ и 200 души отъ народната милиция, подъ заповѣдитѣ на капитанъ Букурещлиевъ, юнашки се борила съ сърбитѣ и нѣколко пъти ги отблъснали. На 3 того зараньта, сърбитѣ съ 30,000 души войска пакъ нападатъ на българетѣ и слѣдъ единъ кървавъ бой, който траялъ нѣколко часа превзели Цариброд. Въ този бой паднали много убити и ранени и отъ двѣтѣ старни. Сърбитѣ по единъ най-варварски и жестокъ начинъ убивали нашитѣ ранени войници, които недопускали да се приближатъ. Освѣнь това, сърбитѣ като влѣзли въ градъ, изгорили нѣколко по отлични здания; много старци и дѣца били мъчени и убивани за иманье, а женитѣ биле оставени на произвола на войницитѣ.

Отъ Цариброд сръбскитѣ войски се отправили напрѣки на двѣ страни, на дѣсно и на лѣво къмъ Трънь и къмъ Гинци (Бучино).

Мѣстоположението на Цариброд е едно незапазимо мѣсто, по тъсь причина то не е било укрепено и българскитѣ войски, понеже сж биле твърдѣ малко, то тѣ са оттеглили.

Битката при Трънь.

(на 3 Ноември 1885).

Сърбитѣ слѣдъ като превзехж Цариброд, една голѣма часть отъ войскитѣ имъ са отправчла за Трънь. Въ това време тукъ не е имало никаква българска редовна войска, освѣнь

една рота пѣхота, и една батарея, която пазяла съобщенията мѣжду селото Вранга и Трънь. Сърбитѣ нападнали на тая рота, българскитѣ войници се били юнашки, срѣщу голѣмата сръбска сила и като се видѣли обкружени, тѣ искали да се оттеглятъ, нъ понеже врѣмето било много мъгляво и незнаяли пътищата, то батареята попаднала въ едно блато, гдѣто била оставена и заграбена отъ сърбитѣ. Въ тъзи битка българетѣ са били до послѣденъ патронъ. Въ боя падналъ началникътъ имъ подпоручикъ Ангеловъ и почти сичкитѣ войници, освѣнь 15—20 души, които били нападнати отпослѣ и исклани отъ сърбитѣ по единъ най жестокъ начинъ.

Слѣдъ това, сърбитѣ нападнали на градѫ като почнали да грабѭтъ имота на насѣлението и да палятъ кѫщитѣ; изгорили 16 кѫщи. Сърбитѣ обрали и черквата св. Петка въ Трънь, която се нахожда въ една камениста скала. По-отличнитѣ граждани сполучили да избѣгатъ и да си спасѭтъ живота.

Прѣзъ пребиванието си сърбитѣ въ Трънь сѫ обрали кѫщитѣ на българитѣ, а тъй също обрали и манастирътъ св. Архангелъ, отъ когото ограбили сичкитѣ принадлености и скѫпоцѣнни вѣщи като извадили и очитѣ на святиитѣ по иконитѣ!

Прѣзъ селата на Трънската околия, отъ гдѣто сѫ минували, сърбитѣ сѫ всичко ограбвале, като не сѫ оставили никаква храна, никакъвъ добитъкъ, сичко било отъ тѣхъ опустошено.

Битката при Брѣзникъ.

(На 3 Ноември 1885).

Въ Брѣзникъ пристигнала сърбската войска, когато се нахождала тамъ само една рота отъ българската милиция и войска, които слѣдъ единъ кратъкъ бой се оттеглиле предъ многобройната сърбска войска; Сърбитѣ седѣли три дни и три нощи въ Брѣзникъ. Въ града не направиле значителни пакости, нъ по селата, тѣ ограбили сичкия имотъ на българетѣ.

Щомъ пристигнале въ Брѣзникъ, тѣ поставиле за Околийски Началникъ единъ попъ сърбинъ и сѫщовременно назначиле новъ съставъ на Общинското градско управление, въ който влѣзли изключително най нечестнитѣ хора, Сърбитѣ казвали на Брѣзничане, че сѫ „стари прави Срби", но тѣ нищо не отговаряле; нѣкои отъ селянитѣ старци отговорили, че не сѫ Сърби, че отъ баща и отъ дѣда сѫ запомниле да сѫ Българи. Попътъ Началникъ евангелски ги убѣждавалъ, че сѫ Сърби, но Българетѣ ги развратиле, а най-вече като ги отучиле да празднуватъ „слава". Най послѣ единъ отъ чорбаджиитѣ изругалъ славата на Сърбитѣ, вслѣдствие на което щѣлъ да бъде убитъ, ако не биле на квартира у него двама офицери отъ Зайчарско окрѫжие. На петий день, когато сърбитѣ се оттеглили като покриле полето съ свои мьртви, сърбитѣ казали на Брѣзничани, че до тогава се били съ Българе (съ милицията, която е въ селски дрѣхи), но щомъ пристигнала велика русска сила (нашитѣ войници съ сиви шинели), тѣ не щѣли да се биѫтъ, защото и Русситѣ сѫ християни.

Сърбитѣ, като превзехѫ безъ съпротивление тия мѣста, мисляхѫ, че нѣма бъдѫтъ испъдени отъ тѣхъ и че ще си ги присвоѫтъ за винаги, по тѫсь причина тѣ почнали да поставятъ и свои чиновници, нъ слѣдъ три дни, тѣ бидохѫ разбити и принудени съ бѣгство да напуснѫтъ завладѣнитѣ си мѣста.

БИТКАТА ПРИ КУЛА

(На 3 Ноември 1885)

Часътъ по 11 $^1/_2$ прѣдъ обѣдъ, сръбската войска състояща отъ 7,000 души пехота, два ескадрона кавалерия и една батерия, напада отъ къмъ западната старна по пътя на Вършикъ-Чука, който води направо за къмъ Кула. Въ това врѣме, тамъ се намирала Българска войска само една рота, именно 2 рота отъ резервната дружина на Бдинский

полкъ, испратена за отбрана на гр. Кула. Часътъ около 12, цепа на неприятелската войска се показалъ. 3-тия взводъ отъ бълг. войска, който се намиралъ на 600 шага отъ ложаментитѣ, първий пжтъ поздравилъ неприятелския цепъ съ нѣколко залпа, вслѣдствие на което пристрѣлката отихнала на 10 минути; въ това врѣме неприятеля сгъстилъ цепа си и почналъ отново да настъпва въ колонии; реченния взводъ продължавалъ да гърми срѣщу неприятеля и постоянствувалъ до тогасъ, до когато сърбитѣ принудили взвода съ топовни гърмежи да се оттегли и намѣсти въ линията на цѣлата рота. Слѣдъ това, сръбската войска занела мѣстото на българския взводъ и продължавала постепенно да настъпва. На мѣстото гдѣто билъ взвода, неприятеля поставилъ два топа, отъ които почнали незабавно да гърмятъ въ ложаментитѣ, гдѣто се намирала цѣлата българска рота. Ротата стояла безъ да стрѣля; неприятелската цепъ постепенно са приближавала и като наближила до 200 шага, българскитѣ войници, почнали да гърмжтъ изъ позициитѣ си и пристрѣлката била много силна. До гдѣто траяла битката, сърбитѣ четири пжти промѣнили цѣпа си, като оставили много убити и ранени.

Силнийтъ огънь и отъ двѣте старни продължавалъ часътъ до 4 $^1/_2$ слѣдъ обѣдь. Въ това врѣме патронитѣ на българската рота се свършили и неприятеля възползуванъ отъ това се явилъ на лице и сполучилъ да вземе въ плѣнъ 1-ия взводъ, а останалитѣ български войници биле принудени да се оттеглжтъ. Въ това врѣме една чета български доброволци, която се намирала въ ближнето село Бойница, пристигнала и нападнала на лѣвия флангъ на неприятеля; до гдѣто се бияли доброволцитѣ, българската рота, могла да се оттегли къмъ село Чичилъ.

Доброволцитѣ се юнашки борили и много сърби паднали убити отъ тѣхнитѣ крушуми.

Прѣдъ вечерь, българскитѣ доброволци, понеже биле твърдѣ малко, се видѣли принудени да отстъпятъ въ една

блиска гора. Раненитѣ български сълдати биле убити на мѣстото прѣдъ очитѣ на Българ. сълдати.

Въ тъзи битка сърбитѣ изгубили около 800 души убити и ранени; а българетѣ 42 души.

На другия день, сърбитѣ настъпали къмъ гр. Кула да го превзематъ; въ това врѣме нѣколко шпиони, като видѣли че наближаватъ сръбскитѣ войски, се отправили къмъ тѣхъ, като имъ съобщили, че българскигѣ войски биле много малко и тѣ можали свободно да навлѣзатъ въ градѫ. Тѣзи предатели, показали голѣми улеснения на неприятеля.

Сърбитѣ като влѣзли въ градѫ, ограбили имота на българетѣ, като докачали и честьта на женитѣ и откарали нѣколко мирни граждане въ робство.

БИТКИТѢ ПРИ БѢЛОГРАДЧИКЪ.

На 4 Ноември заранья, сърбитѣ 2000 души редовна войска, 4 топа и конница настъпватъ къмъ Бѣлоградчикъ, когото искали да превзематъ; българскитѣ войски състоящи отъ 600 души доброволци подъ предводителството на поручика Дворяновъ, посрѣщатъ сърбитѣ вънъ отъ градѫ и слѣдъ едно силно сражение ги отблъсватъ. На 5 и 6 Ноември сърбитѣ пакъ сѫ нападали на гр. Бѣлоградчикъ съ цѣль да го превзематъ, нъ българския гарнизонъ състоящъ само отъ 600 души и то повѣчето доброволци подъ командата на поручика Дворянова, винаги юнашки отблъсвали сърбитѣ, като сѫ настъпвали и принуждавали сърбитѣ да бѣгатъ. Въ битката на 6 Ноември. сърбитѣ претърпели едно силно поражение, като оставили убити на бойното поле, единъ полковникъ, единъ капитанъ, единъ поручикъ и около 600 души убити и ранени нижни чинове. Въ това сражение българетѣ взѣли много конье, единъ топъ, пушки, патрони и др. припаси и 90 души роби.

Слѣдъ тѣзи поражения, които се нанесохѫ на сърбитѣ при Бѣлоградчикъ, тѣ не сѫ смѣили вече да се явѫтъ прѣдъ тоя градъ.

Битката при Сливница.

(на 5 Ноември 1885)

Сърбитѣ слѣдъ като превзеха Цариброд и Трънь, съ голѣма сила се отправихѫ за София, гдѣто мислѣхѫ че ще навлѣзатъ безъ съпротивление. Нъ при с. Сливница което са намира 4 часа далечь на пътя отъ София, българскитѣ войски юнашки посрѣщнахѫ неприятеля като спрѣхѫ вървежа му напрѣдъ.

Въ това врѣме, българския князь Александръ се намираше на бойното поле прѣдъ неприятеля съ около 12 хиляди души редовна войска.

Сражението е било твърдѣ силно и при най-голѣмия огънь на неприятеля, той билъ принуденъ да се приустанови на едно мѣсто. Българскитѣ офицери и сълдатитѣ които се намирали тамъ са били юнашки, като настѫпали подъ звука на военната музика, която свиряла „Шуми Марица".

Прѣдъ вѣчерь, когато се стъмнило съвършенно, престрѣлката престанала и отъ двѣтѣ старни; въ това врѣме сърбитѣ биле отблъснати съ голѣми загуби на 2000 — 3000 шага отъ българския лѣвий флангъ. Противъ този флангъ и центра, сърбитѣ имали твърдѣ слаба артиллерия и въобще въ цѣлото поле на сражението, българската артиллерия превъсходствувала сръбската. Българетѣ съ дерзость са настѫпвали и бияли сърбитѣ, като покрили съ сръбски трупове цѣлата мѣстность по пѫтя на настѫпването. Мѣжду убититѣ и ранени имало и сръбски офицери.

Много сърби пленни, биле взѣти въ тая битка и откарани въ София.

Тая битка съвсѣмъ развали планътъ на сърбитѣ и пораженнето, което имъ нанесохѫ българскитѣ войници, направило ги да се съмнѣватъ въ успѣха си.

Битката при Сливница

(на 6 Ноември 1885)

Сърбитѣ слѣдъ като получили подкрепление изъ Цари-

бродъ, на 6 ноем зараньта часътъ по 7, нападнали съ голѣма сила на българския лѣвий флангъ; боя се продължавалъ дълго врѣме, нъ успѣха билъ въ българска полза; при фронта близо къмъ правия флангъ, българската войска нападнала на сърбитѣ, и слѣдъ едно силно сражение, принудили ги да отстъпятъ като обърнали въ бѣгство. Българскитѣ сълдати ги прослѣдвали. Сърбитѣ са опитали да направятъ едно обхсдно движение, спомогнати отъ батерията си, съ цѣль да заградѫтъ българетѣ, нъ българската батерия, отбила това обходно движение на неприятеля и залпомъ заставила неприятелската батерия да млъкне. Това дърско опитване на сърбитѣ да направѫтъ обходъ на правия български флангъ като се отбило юнашки отъ българскитѣ войски. то тѣ настѫпили напрѣдъ и почнали да гонѫтъ неприятеля на 5 — 6 километра.

Слѣдъ това отбивание, сърбитѣ почнали да нападатъ и настѫпватъ на лѣвия български флангъ, отъ гдѣто бивали отбивани нѣколко пъти. до гдѣто най сѣтнѣ българскитѣ сълдати предприели едно настѫпление и съ ура на щикъ, прослѣдвали неприятеля на 14 километра къмъ входа на Драгоманъ. Мнозина отъ сърбскитѣ сълдати хвърлили пушкитѣ си и бѣгали въ безпорядъкъ.

Боя прѣзъ тоя день билъ много жестокъ, сърбитѣ оставили много убити и ранени по полето, като са оттеглили безъ да се спрѫтъ и дочакѫтъ гонителитѣ си.

Прѣзъ деня въ тъзи битка (на 6 Ноември), когато сърбитѣ нападнали съ много по-голѣма сила на българското лѣво крило, българскитѣ войници, понеже биле малко, то тѣ започнали да отстъпватъ назадъ лѣгка по легка като гърмѣли срѣщу неприятеля. Българския князь Александръ, като забѣлязалъ това отстъпване отъ височината, гдѣто са е намиралъ, извадилъ сабята си и се спусналъ самъ къмъ отслабналитѣ войници, които като го видѣли на бѣлия му конь, спрѣли са, извикали едно гръмогласно урра! и се обърнали пакъ къмъ неприятеля. Княза отишълъ на края на лѣвата старна и като извикалъ на войницитѣ: «небойте са,

азъ съмъ съ васъ!» повелъ ги напрѣдъ. Българетѣ въодушевени до крайность отъ Княза, се впуснали като левове къмъ сърбитѣ. Въ това врѣме обаче, една сръбска гренада паднала и се пръснала до Княза, на когото коня се исправилъ на заднитѣ си крака и послѣ падналъ на страна съ раздранъ търбухъ. Княза сполучилъ да скочи отъ коня си, прѣди той да падне мъртавъ, като извикалъ на младата си войска: Нѣма нищо, нѣма нищо! Напрѣдъ! Баща ми ще ми проводи по-хубавъ конь! Смаянитѣ български войници отъ примѣждието прѣзъ което миналъ Княза, спрѣли една минута дѣйствието си, нъ като видѣли, че Княза скочилъ здравъ и читавъ отъ коня си, тѣ са спуснали отново като левове върху сърбитѣ, които изгонили изъ позициитѣ, като ги принудили да бѣгатъ.

Въ тъзи битка много сърби паднали убити и ранени, като се принудили да напуснатъ мѣстата си и да помислятъ за оттеглянието си отъ гдѣто сѫ дошли.

Битката при Сливница.

(на 7 Ноември 1885).

Хубавото врѣме и увеличението на Артиллерийския огънь още отъ зараньта, обѣщавало едно сериозно нападение отъ самъ Брѣзнишкитѣ баири. Ако сърбитѣ сѫ имали нѣкое намѣрение отъ къмъ другата страна, то това трѣбва да е било отложено за идущийтъ день. Надъ стръмнийтъ брѣгъ на една рѣчица, която пресича пътьтъ на 20 километра растояние отъ София, се копаяли нови шансове отъ единъ български баталионъ и селяни, за първата отбранителна линия на София. Нѣколко стотини сърби, едничкото украшение на това голо поле, биле отсѣчени и употрѣбени на работа. Надъ малки, край пътьтъ ханища, са развѣвалъ Червенийтъ кръсть, тѣ биле преобърнати на болници, въ които доктори доброволци подавали първата помощь на раненитѣ. Всичкитѣ тия мѣста

биле натрупани отъ хора, кола и конье отъ всякакъвъ видъ.

Камениститѣ баири биле укрепени съ транши по върховетѣ имъ. Една стръмна часть, състояща отъ голи канари, нъ която привишавала всички други върхове, била изоставена неукрепена, вѣроятно защото естеството на земята това непозволявало издиганието на укрепления, освѣнь съ пълни торби. Това упущение излагало на голѣма опасность Князьтъ, народътъ и цѣлата Българска войска; самитѣ върхове на тия баири биле укрепени съ редути и срѣлкови шансове. Нѣколко отъ по изложенитѣ шанцове, биле заняти съ българската народна милиция, а единъ редутъ се намиралъ надъ селото Алдомировце, расположено на западната страна отъ укрепенитѣ баири.

Гърмежътъ на около 150 топа, на хиляди пушки отъ отдалеченитѣ стрѣлкови линии, заглушавали въздуха, околнитѣ баири и горски долища силно ечели, а силнйтъ пушакъ покривалъ цѣлото пространство. Българетѣ опирали съ тилътъ си заднята часть на баиритѣ, на които са намирали, готови въ случай на нужда, като послѣдно срѣдство, да завзематъ и държатъ шансоветѣ по върховетѣ имъ. Тѣхното дѣсно крило са простирало по Пиротскийтъ пътъ, занимавали нѣколко каменисти баири, отъ които тѣ биле отблъснали сърбитѣ още предишнийтъ день. Българитѣ завзели послѣднийтъ отъ тия върхове къмъ западъ, т. е къмъ неприятелската страна, и послѣ се опитали, не безъ сполука, да обърнатъ неговата позиция на тая страна. Сърбитѣ най сѣтнѣ биле принудени да оттеглятъ стрѣлцитѣ и батериитѣ си и да отстжпятъ съ лѣвото си крило къмъ центрътъ си, като слѣдовали височинитѣ, които дѣлятъ Искаръ отъ Нишава. Край най ниската часть, на горѣказаннийтъ върхъ, минава пътътъ отъ Царибродъ Пиротъ. Той съвършенно командува снишената частъ надолу, така щото всичката наклонна равнина била изложена на огънь отъ пушки, като въ сжщото врѣме съвършенно закривала резервата отзадъ.

Къмъ срѣдата, Българетѣ занимавали источната страна

на тая наклонна равнина, която къмъ Алдомировце, се преобрѫща на долина съ стръмни брѣгове съ една рѣчица въ срѣдата. Едно незначително число сърбски стрѣлци, подържали единъ ничтоженъ огънь отъ отвъднийтъ брѣгъ. Слѣдъ малко обаче се узнало че сръбската главна сила била скрита, да чака единъ сгоденъ случай, задъ единъ високъ баиръ покритъ по върхътъ съ шумакъ. Лѣвото крило на Българитѣ се опирало на селото Алдомировци, и като се простирало край продължението на Сливническитѣ баири къмъ Брѣзнишкитѣ гори, поддържали така сношения посрѣдствомъ единъ отрядъ, силенъ отъ петь баталиона, комуто било повѣрено да пази пътьть отъ Брѣзникъ за София презъ Перненскитѣ проходи. Тоя отрядъ поддържалъ една жива битка. Въ всѣки случай, вниманието на Българскийтъ главенъ щабъ било привлечено къмъ тѣхното дѣсно крило, което било въ опасность да не бъде обърнато и послѣ цѣлата войска можала да бѫде отцѣпена отъ сношенията си съ София. Тукъ Българскитѣ батерии размѣнявали, прѣзъ цѣли часове почти безъ щета за никого, гранади съ сръбскитѣ по многобройни, но никакъ не по ефективни, като че провѣрявали растоянието. Часътъ до три послѣ обѣдъ напредъка се забѣлѣжвалъ само на Българската дѣсна позиция, гдѣто възвивателното дѣйствие, добрѣ извършено, давало надѣжда, че Князь Александровитѣ войски ще спечелятъ деньтъ. Сръбскитѣ стратигисти, непременно спомогнати отъ австрийски офицери, се показвали по искусни отъ колкото можало да се очаква. Внезапно сръбската Моравска дивизия се показала отъ къмъ Брѣзнишкийтъ пѫть надъ върховетѣ на гладкитѣ баири и се разгърнала въ голѣма сила и въ пълненъ порядъкъ, подъ защитата на огъньтъ отъ нѣколко батерии. Тая дивизия, която идѣла отъ Трънь, единъ малъкъ градецъ на границата, когото тя бѣше заела, както и Брѣзникъ, единъ день по-преди, била нападнала Българскийтъ отрядъ, испратенъ да спре напредването ѝ къмъ столицата, и така бѣше възбудила страхъ за сигурностьта на София. Сръбскийтъ генералъ, обаче като е билъ въ те-

чение на положението, потеглилъ съ нѣколко баталиона да помогне на съотечественницитѣ си, които се бияха въ позициитѣ си при Сливница

Възползувани отъ естеството на мѣстноститѣ и предшествовани отъ многочисленни срѣлци, сърбитѣ представили права линия, рамо, до рамо, два до три километра дълга, като на парадъ, и напредвали съ равна стъпка да нападнатъ Алдомировци и Сливненскитѣ височини, съ забѣлѣжителна дързость и акоратность. Въ сѫщото врѣме сръбската артилерия почнала чрезъ неприкѫснати залпове отъ своитѣ батерии, които никакъ неплашали Българскитѣ сълдати. Задъ тия топове са появили, като гърмели отъ двадесеть разни пунктове, както отъ баирътъ въ срѣдата, тъй сѫщо и отъ другитѣ ближни височини, гѫсти колони, две цѣли дивизии, които като се разгѫрнали въ боеви линии, затекли се на долу отъ височинитѣ и се опитали да заематъ долината и ниската земя, които дѣлели дветѣ войски. Ужасенъ огънь отъ пушки билъ отправенъ неприкѫснато въ залпове врѫхь Българскитѣ срѣлци, първата линия на които за една минута била на отстѫпване предъ тоя смьртоносенъ градъ отъ крушуми и кѫсаци отъ гренади, които пълнели въздухътъ съ своятъ ужасенъ звукъ. Тая била критическата минута на битката.

Битката заплашвала да се обърне въ опасность, защото сърбитѣ напредвали, като че ли ще изметатъ всичко предъ себе си. Ако тѣ биле сполучили да взематъ Сливницкитѣ позиции отъ отзадъ, тѣ щѣли да се качатъ на незапазенитѣ баири, да завзематъ празднитѣ редути, и отъ тамъ да слѣзатъ врѣдъ натрупанитѣ разновидни кола, добитъци и хора отъ всякакъвъ родъ находящи се около лагерътъ, всичко струпано около селото и да ги разгонятъ въ най голѣмъ безпорядъкъ. Български Командующъ офицеринъ неприсѫтствувалъ, тъй сѫщо нѣмало никаква резерва близо при тоя слабъ пунктъ, отъ запазването на когото зависяла бѫдущностьта на войската и на страната.

Плачевното ехтение въ въздухътъ и изхабенитѣ бѫхте-

ния по земята, почнали да се умножаватъ. Битката ставала по-жестока и по-опасна. Българската неустрашима дързость и търпеливо послушание, биле забѣлѣжителни. Тъкмо когато имало най-голѣмъ страхъ, че всичко е загубено, една нова линия отъ български стрѣлци настжпила съ една хладнокръвна рѣшителность. Далечъ отъ да се благодарятъ да се одържатъ здраво прѣдъ онзи градъ отъ куршуми, тѣ не са даже двоумили да нападнатъ на смаянитѣ Сърби, и нападнали съ такава енергия и съ такъвъ добрѣ отправенъ огънь, щото неприятелскитѣ линии се порасклатили и пржснали въ безпорядъкъ, като се оттеглили подъ защитата отъ артиллерията си. Въ това врѣме нѣколко полка отъ неприятелската конница, поставени тамъ съ намерение да истрѣбятъ бѣгающитѣ българе, се опитали да нападнатъ на българскитѣ стрѣлци, нъ нѣколко залпа отправени срѣщу тѣхъ, имъ дали да разбератъ, че врѣмето за дѣйствие на конница било злѣ избрано, срѣщу огъньтъ отъ непрекжсната пѣхотна линия. Безъ особенъ ефектъ, сръбската конница отстжпила съ галопъ къмъ лагерътъ си за да са непокаже вече. Нъ Сърбитѣ ако и да били разбити нѣколко пжти, събрали распржснатитѣ си баталиони и слѣдвали битката съ отчаянно постоянство. Нъ всичко било напраздно. Куршуми, гренади, голѣмо превъсходство въ число, въ тактика и въ искусни офицери — сичко това почти нищо не спомогнало на сърбитѣ срѣщу рѣшителнийтъ патриотизмъ и юначество на българетѣ.

Въ това врѣме сръбското лѣво крило било бързо, бързо отблжснато отъ позиция на позиция. Когато заходящето слънце тъмно освѣтлявало Драгоманската баирна линия, очевидно било, че всичката сръбска войска била тактически разбита и побѣдена и слѣдователно изгубвала главната си линия за сношенията съ Пиротъ и Нишъ. Ако българетѣ биле имали тогава още 8,000 души сълдати на бойното поле, щастието на сръбската войска щѣло да бжде рѣшено съ тоя едничъкъ ударъ. За нещастие, българетѣ располагали само съ 27,000 души и така не биле достатъчни силни, да се възползуватъ

отъ сполуката и да пропѫдатъ непріятелтъ въ немилостивитѣ планини на югъ. Сърбитѣ обаче, като узнали опасността, която застрашавала тѣхното сѫществувание, повикали всичкитѣ части отъ войската, поставена между Пиротъ и Сливница, съставила съ тѣхъ нова бригада и нападнали часътъ около петь отчаянно българското побѣдоносно дѣсно крило. Сръбската линия като нападнала на българетѣ и заплашвала да ги обърне, послѣднитѣ биле така принудени да представятъ фронтътъ си на непріятельъ и заради това се възвили постепенно до гдѣто се опрели отново на стръмнийтъ каменисть баиръ, когото тѣ биле привзели нѣколко часа по-напрѣдъ. и тамъ спрѣли напредванието на сърбитѣ. Въ това положение битката слѣдовала да са продължава до гдѣто притъмнѣе, безъ рѣшителенъ резултатъ.

Когато неяснийтъ мѣсецъ изгрѣлъ надъ бойното поле, блѣсъкътъ и гърмежътъ отъ топове и пушки почналъ да престава до гдѣто съвсемъ присѣкналъ.

Въ тъзи битка при Сливница, сърбитѣ биле командувани отъ Генералъ Ивановичь и имали въ дѣйствие всичкитѣ си войски, съ които располагали, съ исключение на нѣкои части въ Трънъ и Брѣзникъ. Тѣхнитѣ загуби се оцѣнявали на 6,000 убити и ранени. Това се обяснявало лѣсно отъ тѣхнитѣ нападения, които се извършвали съ гѫсти и открити линии и превъсходствующи въ число.

Българитѣ нѣмали командующъ Генералъ, Майоръ Гуджевъ билъ врѣменно командующъ. Нъ тъй като нѣмалъ на расположение резерва, той не взѣлъ нови распорѣждания. Битката се извършила само отъ сълдатитѣ, подъ управлението на младитѣ капитани и субалтерни офицери. Българскитѣ загуби въ тъзи битка, убити и ранени възлизали на 1,965 души.

Битката при Сливница.

(на 8 Ноември 1885.)

Този день българитѣ занимавали една позиция надъ Дра-

гоманскийтъ пътъ върху едно пространство отъ 8 до 10 километра. Тѣхното лѣво крило са опирало на траншитѣ издигнати връхъ висотитѣ срѣщу Солинче; центрътъ билъ на нѣколко километри напредъ Сливница, дѣсното крило по-на прѣдъ къмъ Мало Малово. Въ предишнитѣ битки, Сърбитѣ биле отблъснати къмъ Драгоманскийтъ проходъ. нъ тѣ все занимавали твърдѣ силни позиций на Ерловче и Солинче, на дѣсно отъ главнийтъ пѫть. Тѣ биле направили погрѣшка да атакиратъ Българскитѣ линии въ фронтъ, преди да иматъ врѣме дѣснитѣ имъ сили (дивизията Шумадийска) да извършатъ завъртяването си къмъ центрътъ. Вмѣсто да държатъ Българетѣ въ застой и да наложатъ недвижимость на тѣхната главна сила, до гдѣто дѣсното крило сръбско пристигне отъ Трънь и Брѣзникъ за да нападне флангътъ и даже Българскитѣ позиций отзадъ, Сръбскийтъ командантинъ авансиралъ и дветѣ дивизии, Дринска и Дунавска, и опиталъ да насили пътьтъ къмъ София, като вѣрвалъ че Българитѣ са неспособни да противостоятъ сериозно. Той са крайно излъгалъ. Той не расчиталъ на моралнийтъ ефектъ, когото произвелъ Князь Александръ съ пристигането си. Князьтъ съ единъ чудно точенъ поглѣдъ, позналъ положението, и така щомъ отблъсналъ прибързаното нападение сръбско, той почналъ офексивно дѣйствие и си послужилъ съ релативното си превъсходство да разбие подробно сръбскитѣ отряди, прѣди да успѣятъ да се присъединятъ. Позицията, която той занимавалъ помагала на подобни дѣйствия. Сърбитѣ настѫпвали въ видъ на вѣтрило. Тѣхнийтъ центръ билъ отдѣленъ отъ тѣхното дѣсно крило отъ планистата мѣстность на Гърловска планина и Вискеръ планина. Цѣлта била да са парализира тѣхното движение възвъртяването имъ къмъ центрътъ. Отъ Централнийтъ пунктъ, когото занимавала Българската войска при Сливница, на Князь Александра било възможно да се прѣнесе на който и да е пунктъ прѣдъ сръбскитѣ линии. Той избралъ лѣвото крило на неприятелтъ, като пунктъ за атакирание и сполуката на неговийтъ планъ доказала че е ималъ право.

Нъ, първата битка имала за резултатъ само да спре сръбското движение и да имъ расклати моралътъ. Българитѣ са възползували отъ грѣшката направена отъ непріятелтъ, като го принудели да отстжпи отъ позиціитѣ си на Драгоманскийтъ пътъ. Сраженіето почнало часътъ по 5 сутриньта. Дѣсното Българско крило настжпило презъ Опиевка къмъ Ржанье, и при едно голѣмо съпротивленіе отъ страна на Сърбитѣ и единъ силенъ огънь отъ артиллерията имъ, то пакъ сполучило да спечели земя и да отблъсне непріятелтъ на 8 километра назадъ На 11 часътъ, Българитѣ пристигнали на флангътъ на позиціята Драгоманска. Въ това врѣме центрътъ поддържалъ една твърдѣ жива перестрѣлка и една българска батерия на дѣсно отъ пътьтъ, отправяла ужасенъ гърмежъ противъ три Сръбски батерии. При все това, Българскитѣ стрѣлци напредвали и отъ дветѣ страни на пътьтъ и почнали да се качатъ къмъ висотитѣ.

Въ това врѣме пристигналъ единъ княжески адютантинъ и предалъ заповѣдь да авансиратъ всички подкрепленія находящи се на расположеніе къмъ Братушко село. Сърбитѣ взели офенсивно настжпленіе отъ Солинче презъ Табанъ и нападали силно лѣвото Българско крило, което се мъчели да обърнатъ. Това сърбско движеніе било опасно за Българската войска. Една батерия тръгнала съ най голѣма бързина и хванала Сърбитѣ като въ примка; въ това врѣме при батальона отъ Княжескийтъ полкъ нападнали Сърбитѣ. Сърбитѣ почнали да се оттеглюватъ, като съ бой отстжпвали всѣка крачка земя. Двѣ батерии сърбски гърмѣли отъ висотитѣ Ярловчески и закривали оттеглюваніето на баталионитѣ, които биле нападнали лѣвото Българско крило. Българскитѣ баталіони получили заповѣдъ да се спржтъ като се распржснали на стрѣлци, а въ това врѣме една полубатерия закривила на лѣво и взела позиціята на Сърбскийтъ флангъ и чувствително наказала непріятелтъ. Нападеніето отъ сърбитѣ на Българското лѣво крило не сполучило. Центрътъ Сърбски са държалъ предъ висотитѣ Ярловски и Драгомански. Нъ лѣвото крило било

разбито и отблъснато на Голѣмо Малово и Карула. Линията за оттеглюването и за снабдяването съ припаси на Сърбитѣ било въ опасность. Стратигическата цѣль, която си билъ предложилъ Князь Александръ била постигната. Отъ Сърбитѣ са взели четири орудия и 450 пленни. Загубитѣ биле чувствителни. Капитанъ Мариновъ, адютантинъ на Князьтъ, билъ падналъ зле раненъ съ крушумъ въ срѣдъ гѫрдитѣ. Българитѣ имали най-малко 1200 души убити, ранени и пленени. Загубитѣ на Сърбитѣ трѣбва да сѫ били много по-голѣми. Къмъ часътъ 5 послѣ пладне, българскитѣ стрѣлци занимавали Владимировче и Солинче и тамъ се укопали въ шансове. Този день врѣмето било много развалено, снѣгъ и дъждъ валели, земята била клисава и хлѫзгава. Операциитѣ се извършвали много мѫчно.

Тѫзи битка е имала за българската войска твърдѣ полѣзни слѣдствия, чрезъ това, че освободили съвършенно правата страна на пѫтя отъ Нишъ до Драгоманъ.

Тази побѣда надъ сърбитѣ подѣйствува да затрудни, и направи почти невъзможно провизионирваньето на сърбскитѣ войски чрезъ пѫтя отъ къмъ Нишъ

Съобщенията на сърбската войска се почти прекъснали отъ сѣка страна, защото повечето български баталиона, направили единъ твърдѣ рѣшителенъ ходъ, като разбили презъ планината до Царибродъ. Тъзи рѣшителность причинила испразнуваньето Драгоманскитѣ проходи отъ сърбскитѣ войски, които тѣ дьржали и които биле застрашени да бъдатъ вземени мѣжду два огнюве.

Съ тъзи победа, която нанесохѫ българитѣ на сърбитѣ се спаси София, заплашвана отъ една сърбска дивизия чрезъ Брезнишкия пѫтъ, отъ където мисляхѫ да навлѣзѫтъ въ Българската столица. Сърбитѣ неможали да се сражаватъ по този пѫтъ, защото биле заплашени да бъдатъ хванати отъ крайното имъ дѣсно крило отъ българската войска.

Тъзи сполука испечелена отъ българскитѣ войски, увеличила до една голѣма степенъ ентузиазма на българския вой-

никъ. Тъзи е побѣдата на българитѣ. Ентусиазма, както въ София така и въ лагера на Сливница станалъ твърдѣ голѣмъ.

Ще са разбератъ мжчнотиитѣ на командата, като си помислимъ, че често една дружина не е притежавала освѣнь 2 — 3 офицери. Въ врѣмето на битката са е случавало, щото една дружина да бъде командувана отъ единъ фелдфебель.

Това ясно показва твърдостьта на българския войникъ, че, почти безъ офицери и въ единъ страшенъ огънь, той маневриралъ въ единъ превъсходенъ редъ.

Боевия планъ билъ начертанъ отъ самия Князь.

Дѣйствието се предвождало отъ Капитанъ Пановъ.

И въ тъзи битка, българетѣ излѣзли победители надъ сърбитѣ, които изгонили изъ занетитѣ имъ мѣста.

Битката при Драгоманъ

(на 10 Ноември 1885.)

Тъзи битка почената часътъ по 6 зараньта отъ сърбската армия, по висотитѣ Драгомански, нѣмала друга цѣль, освѣнь да закрие отстжпването на главната войска по Царибродското шосе, и въ сжщото врѣме другитѣ войски да се држпнатъ къмъ сжщийтъ пунктъ презъ долината Луковичка.

Българската кавалерия, която отъ нѣколко дена, разѣздяла отъ 10 до 15 километра напредъ отъ Сливница, била констатирала отстжпването на сърбската войска по всичкитѣ пунктове. Най сѣтне тя извѣстила че, единъ сръбски отрядъ отъ 10,000 души, който съставлявалъ Дринската дивизия, окупиралъ висотитѣ надъ селото Драгоманъ, на дѣсно отъ пътьтъ, тъй сжщо и една часть отъ голи баири, които съвършенно командували Царибродскийтъ пътъ, при входътъ на проходътъ.

Нѣколко стрѣлци сърби, окупирали централнийтъ пунктъ, прѣзъ когото минава пътьтъ.

Князьтъ далъ веднага заповѣдь за нападение.

Българитѣ представили на линия три полка около 15,000 души, и двѣ батерии артиллерия.

Часътъ по единадесеть, слѣдъ една перестрѣлка, тия двѣ батерии окупирали централнийтъ пунктъ забѣлѣженъ съ минаванието презъ него на пътьтъ, и отправили орудията си къмъ висотитѣ на дѣсно и на лѣво.

Сърбитѣ тогава поставили четири орждия съ твърдѣ силенъ калибръ на висотитѣ на лѣво, които командували пътьтъ. Слѣдъ една артиллерийска битка доста жива, Плѣвненскийтъ полкъ се разредилъ близо при висотитѣ на дѣсно, а Дунавскийтъ и Търновскийтъ извършвали къмъ лѣво еднакви движения.

Сърбитѣ, когато окупирали позиции твърдѣ превъсходствующи и лесно за защищение, поддържали Българското нападение въ растояние на нѣколко часа. При все това, българитѣ, предъ единъ ужасенъ огънь постоянно напредвали.

На дѣсно, чтомъ българитѣ пристигнали подножието на баиритѣ, сърбитѣ напуснали позициитѣ си и отишле да се сформируватъ задъ планината.

На лѣво, защитата траяла повече, сърбитѣ биле отъ тая страна ангажирали повече своя сила.

Къмъ часътъ четири, сърбската артиллерия била смълчана и едно отъ орудията и било растроено. Нъ огъньтъ на стрѣлцитѣ имъ неоставяли българитѣ да предприематъ офенсивно движение.

Слѣдъ обѣдь часътъ по три, внезапно огъньтъ престаналъ по всичката българска линия. Зачули се музикитѣ да свирятъ народнийтъ гимнъ, и българскитѣ сълдати като забили байонетитѣ на пушкитѣ си, се впуснали безъ да гърмятъ и съ ура, нападнали висотитѣ гдѣто са намирали сърбитѣ.

Сърбитѣ не дочакали българитѣ, нъ почнали да бѣгатъ. Стотина отъ тѣхъ, като хвърлили долу орѫжието се предали пленни.

Загубитѣ на българитѣ въ тая атака се въскачили на 180 души ранени и убити, а на сърбитѣ три пъти повѣче.

На другия день (11 Ноември.) българската войска съ възторгъ прислѣдвала да гони сърбитѣ, като се трудяла да ги обкружи. Сърбитѣ бѣгали съ голѣма бързина, като оставили отъ задъ една ариеръ гарда да защищава отстъпването имъ.

Върховетѣ на планинитѣ понеже сѫ голи, то било много лесно да се слѣдватъ съ голо око движенията на неприятелтъ.

Българскитѣ дружини напредвали постоянно, като прислѣдвали неприятеля чакъ до висотитѣ на Драгоманскийтъ пътъ, нъ безъ да стане обща битка. Само нѣколко български полка взѣли участие въ това дѣйствие, защото сърбитѣ бѣгали.

Часътъ по два, българската войска настѫпила въ Драгоманскийтъ проходъ, който въ растояние на всичката си дължина — около 15 километра — е много стрѫменъ и тѣсенъ, на нѣколко мѣста има едвамъ сто метра ширина.

Сърбитѣ отъ голѣмитѣ си загуби, които бѣхѫ претърпели и отъ мъчнотиитѣ, които посрѣщахѫ, бѣхѫ принудени да отстъпятъ на всѫдѣ отъ позициитѣ си, защото българитѣ съ щиковетѣ си ги гоняхѫ.

Пътя по Драгоманскийтъ проходъ билъ пъленъ на всѣкадѣ съ сърбски трупове и убити конье.

Часътъ около четири прѣдъ вѣчерь, българитѣ пристигнали до Царибродъ. Тамъ имало скрити сръбски стрѣлци въ една гора, отъ гдѣто почнали да гърмѫтъ върху българитѣ.

Българската артиллерия безъ да се спре, слѣдвала редовно напрѣдъ и отишла да завземе позиция, близо до висотитѣ, които биле заняти отъ сърбитѣ.

Нѣколко снаряда се прѫсватъ въ гората отъ нашитѣ, нъ сърбитѣ постоянствували да гърмѫтъ.

Въ това врѣме, двѣ български дружини се въскачватъ на баиритѣ срѣщу неприятелтъ и като наближаватъ до хиляда метра гората, захващатъ да отговарятъ на сръбскийтъ огънь.

Така битката слѣдвала до часътъ шесть: малко по малко огъньтъ на сърбитѣ омалявалъ, като се оттегляли задъ границата.

Сръбската войска състояща отъ 40,000 души, която

прѣди девять дни настѫпи въ България, като мисляше да превземa София, безсрамно се изгони изъ България, като остави хиляди убити и ранени по бойнитѣ полета.

Часътъ по 5 българската войска и Князьтъ влѣзоха като победители въ Царибродъ.

ЗАЩИТАТА НА ВИДИНЪ.

Сърбитѣ слѣдъ като превзехѫ Кула, отправихѫ са съ 3,000 души редовна войска, 8000 опълчение, артиллерия (около 30 топа) и 3 ескадрона кавалерия, за къмъ Видинъ, съ намѣрение да го превзематъ. Въ това врѣме въ гр. Видинъ е имало само 5,600 души войска, отъ които 2,000 д. резервисти, 3000 д. милиция и 600 души доброволци. Тъзи е била сичката сила, съ която комендантина на градѫ Капитанъ Ат. Узуновъ, ималъ да располага и да защищава градѫ отъ неприятеля.

Отъ самъ границата мѣжду Кула и Видинъ, не е имало почти никаква позиция, която би могла да се укрепи, и послужи за спиранието на сръбското наступление, затова и сърбитѣ сѫ вървели безъ всѣко съпротивление къмъ Видинъ, гдѣто съществуватъ само стѣнитѣ и останкитѣ на укрепленията отъ старата турска крепость, защото сичкитѣ укрепления, които турцитѣ бѣхѫ повдигнали въ старо врѣме, биле съборени съгласно Берлинскийтъ трактатъ. Една малка рѣчица Тополовица тече къмъ тия укрепления и ги закача къмъ срѣдата имъ, тая рѣчица прѣзъ пролѣтъ се осилва и се истича на 1 $^1/_2$ километръ въ Дунава на Сѣверъ отъ градътъ. — Тая рѣчица играла значителна роль въ защитата на градѫ отъ сръбското нахълтване.

На 11 Ноември сръбскитѣ войски се показали прѣдъ Видинъ и подполковникъ Димичь, като се препорѫчалъ за главнокомандующъ надъ войскитѣ, испратилъ едно писмо до команданта Капитанъ Узунова въ Видинъ, въ което му предлагалъ да предаде градѫ безъ война, защото инакъ щѣлъ да

го съсипе. Капитанъ Узуновъ отблъсналъ това предложение, арестовалъ парламентьоритѣ, като се распоредилъ да уловятъ живъ подпол. Димича, нъ благодарение на мъглявото врѣме, това не са осъществило.

Слѣдъ това отказване да се сдаде градътъ, сърбитѣ почнали да гърмятъ отъ три топа отъ селото Смарданъ, нъ артиллерията имъ била отъ малъкъ калибръ и толкова злѣ управлявана, щото гренадитѣ нестигали нито до крепостьта.

Сърбското нападение траяло петь часа, безъ да причинятъ нѣкоя пагуба на българскитѣ укрепления, които биле повдигнати въ двѣ седмици. Видинъ билъ преобърнатъ въ крепость съ една линия отъ укрепления седемь километра дълга, съ два редута и 9 бастиона, отъ които три биле отъ най-голѣма сила.

Отъ нападението на сърбитѣ прѣзъ тоя день непроизлѣзло почти нищо. Прѣзъ цѣлата нощь българскитѣ укрепления се довършвали съ фашини, покрити ходни съобщения и барутни погреби.

На заранья (12 Ноември) Капитанъ Узуновъ билъ увѣренъ, че ще може да противостои сполучливо на всѣка сила, която сърбитѣ биле отправили противъ него. Той билъ ископалъ единъ хандекъ покрай укрепленията и го напълнилъ отъ рѣчицата Топоповица, която отбилъ на югъ. И така, когато сръбскитѣ топове открили огънь не само отъ Смарданъ, нъ и отъ селата Ново селци и Капитановци, българитѣ можели свободно да имъ отговарятъ, нъ и да мълчали, тѣ пакъ не биле изложени на никаква опасность.

На 13 Ноември часътъ по седемь сутрьнята, сърбитѣ открили силенъ артиллерийский огънь противъ западната часть на градж, отъ едно мѣсто гдѣто сж биле християнски и славянски гробища, въ които почиватъ и тѣхни братия. Сърбитѣ като сж се бояли отъ българскитѣ параходи по Дунава, затова вижда се не сж предприемали никакво нападение отъ къмъ рѣката, нъ тѣ сж изкарали да нападатъ на най добритѣ части отъ българскитѣ укрѣпления.

Сръбскийтъ артиллерийский огънь билъ придруженъ съ пѣхотенъ и слѣдъ три часа продължение на огъньтъ, сърбитѣ които биле сполучили да турятъ на позиция нѣколко 12 и 4 фунтови стари орудия и много други по малки, помислили, че врѣмето е дошло за нападение. Тѣхнийтъ обективенъ пунктъ билъ отъ къмъ Кулскийтъ пътъ, който води за въ градътъ. Тамъ българитѣ имали единъ силенъ бастионъ, съ 15 сантимет. круповски топъ, подкрепенъ отъ други по-малки орудия и една 15 сантиметрова мартира и нѣколко скорострѣлни орудия. Растоянието мѣжду двѣтѣ войски не било повѣче отъ 810 шага, тъй щото тоя билъ най критическийтъ моментъ отъ когото зависяло всичко. Сръбскийтъ артиллеррийский огънь обаче не успѣлъ да закрие наступлението на войскитѣ и слѣдъ малко генералъ Лешанинъ се видѣлъ принуденъ да даде сигналъ за оттеглюването на своитѣ двѣ колонии. Нъ по-послѣ, като се поразмислилъ, направилъ вторий опитъ, нъ безъ по добръ резултатъ, и слѣдъ единъ часъ, сърбитѣ наситени се оттеглили съ такива значителни пагуби, щото биле принудени да просятъ прекращение на военнитѣ дѣйствия, съ цѣль да си прибератъ раненитѣ.

Въ същность приключението било слѣдующето: Кждѣ 9 часа сутреньта, слѣдъ жестокото поражение на сърбитѣ, тржбачитѣ на послѣднитѣ наченали да свиратъ на отстжпление, въ сжщето това врѣме два сърбски бѣли байраци се показале отъ една тѣхна батерия; слѣдъ малко, байрацитѣ начеватъ да се люлеятъ, а неприятеля съвършено прекратява огъня, което и накарва Комендантина да заповѣда прекратяването и на нашия огънь. Слѣдъ 10 минути въ крѣпостьта вкарватъ съ вързани очи единъ сърбски офицеринъ и двама войници, първия дава едно писмо отъ Лешанина за комендантина, съ което Лешанинъ по трѣбването на правителството си проси премирие. На това писмо нашия Комендантинъ отговаря, че той е съгласенъ да прекрати на врѣме военнитѣ дѣйствия, нъ само съ условие, сърбскитѣ войски да се дрънатъ на 5 километра назадъ и ако такова отдрѣпване не се

забѣлежи, тс военнитѣ дѣйствия отъ ново ще се подновятъ. Кждѣ три часа, сърбското отстжпване не било забѣлѣзано, а напротивъ цѣли тѣхни два баталиона настжпвале кждѣ крѣпостьта открито, другитѣ имъ войски сжщо открито стоели прѣдъ табиитѣ си. Капитанъ Узуновъ всичко това вижда се го принуждава да накаже сърбитѣ най-жестоко. Той заповѣдалъ на всички топове и войници да се прецѣлятъ и, слѣдъ като всѣкой си избралъ прицѣлната точка, скомандувалъ да стрѣлятъ; наказание справедливо, нъ и ужасно . . . . . Лешанинъ се страшно разсърдилъ, до тъмни нощи три пжти подновявалъ аттакитѣ си, нъ нашитѣ храбри защитници геройски ги отбивали, съ пѣсни и смѣхъ пазили това, което имъ било повѣрено да го пазятъ. Тъмната нощь дава почивка на двѣтѣ страни, на всѣкждѣ тихо и само сърбскитѣ ранени останали на полето, като охкали отъ ранитѣ си.

Презъ цѣлийтъ день на 14-ий Ноември. сърбитѣ стрѣлели и бомбардирали укрепленията и градътъ отъ зарањта до темна вѣчерь, нъ Генералъ Лешановитѣ хора или безъ сърдце за такава работа сж работели или пъкъ не сж разбирали отъ нея.

Странно е да се каже, че въ тоя день българитѣ неизгубили нито единъ человѣкъ. Насърдчени отъ доказателството, че сърбитѣ са лишени отъ дързость, българитѣ рано на 15 Ноември. нападнали сърбитѣ и ги турили въ такъвъ безпорядъкъ, щото отстжпили отъ първатѣ си двѣ шансови линии, които капитанъ Узуновъ удържалъ до гдѣто ги съсипалъ, като взелъ 25 души пленни. Това било за Генералъ Лешанина нѣщо неочаквано, и слѣдъ малко той отправилъ ново нападение и то едвамъ що биле се завърнали българитѣ въ линиитѣ си. Било кжсно слѣдъ обѣдь, когато това силно нападение се извършило отъ Сърбитѣ, нъ то било посрѣщнато отъ таково едно ужасно съпротивление, щото сърбитѣ останали отчаяни и прекарали утрешнийгъ день, 16-й, безъ да предприематъ нѣщо.

Въ жестоката битка на 15 Ноември е падналъ убитъ

най-геройски подпоручика отъ Пионерната Дружина Ангелъ Тодоровъ род. изъ гр. Свищовъ.

Тишината била обаче съмнителна и българитѣ се държели още повече будни и готови за всѣкий случай. Тъкмо слѣдъ полунощь между 16-й и 17-й ако и прикращението за военнитѣ дѣйствия да бѣше вече прието въ Пиротъ и тоя фактъ билъ извѣстенъ въ щабоветѣ и на двѣтѣ страни въ Видинъ, Лешановитѣ войски извьршили една най усилена атака, нъ и това нощно послѣдно и подло нападение било отблъснато отъ българитѣ. Сърбитѣ стигнали твьрдѣ близо до самитѣ укрепления, така щото и въ тъмната нощь лицата имъ се познавали; нъ тий никакъ несполучили да превзематъ нѣкой пунктъ, и сутрешната свѣтлина показала тѣхнитѣ тежки загуби, и колко имъ е благоприятствувала тъмната нощь, която непозволила прислѣдването въ отстъплението имъ.

На 17-ий, приятно било на сърбитѣ да заявятъ, че тѣ били извѣстени за прекратяването на военнитѣ дѣйствия и презъ деньтъ размѣнили се нѣколко съобщения, които имали за резултатъ, споразумѣние за прибиранието на убититѣ и отъ двѣтѣ страни.

Когато нашитѣ отишле да прибератъ убититѣ Българи, около 50 души, които паднали въ извьршеното нападение врьхъ сърбитѣ, всичкитѣ до единъ биле намѣрени съблечени, обезобразени по единъ най звѣрски начинъ; всичкийтъ Български Щабъ въ Видинъ отишълъ на мѣстото и видялъ съ собственнитѣ си очи тия обезобразения, извьршени надъ убититѣ българе отъ сърбитѣ.

Битката на 12 Ноемврий отъ татъкъ Цариброд.

Сърбитѣ изгонени, избити и победени, за да спрѫтъ на българитѣ влизанието въ Сърбия, рѣшили да направятъ едно послѣдньо усилие. Избрали за позиция долината прѣзъ която минава р. Нишава, на която изгорили мостътъ, за да не

преминаватъ българитѣ по Нишкото шосе гдѣто кръстосва границата на шесть километра отъ Цариброд.

Тритѣ сръбски дивизии: Дринска, Шумадийска и Дунавска, състоящи отъ около 30,000 души, се установили на лѣво и на дѣсно на Сѣверо-Западъ отъ Цариброд по високитѣ мѣстности, като поставили въ центрътъ четири батерии облегнати върхъ шансове, предназначени за стрѣлци, къмъ селата Гоиндолъ и Чинигтавиче.

Князътъ заповѣдалъ на Варненскийтъ полкъ да превземе сръбската позиция на дѣсно. Огъньтъ почналъ часътъ по три и половина.

Въ това врѣме, когато една българска дружина се разреждала по страната на планината, сърбитѣ веднага испратили къмъ тая страна два баталиона, които почнали да гърмѣтъ върху българитѣ; три други български дружини се отправили къмъ сръбскитѣ позиции. Сражението траяло до часътъ 5. Въ тъзи минута българитѣ биле вече достигнали половината на височинитѣ заети отъ сърбитѣ, когато една заповѣдь се издала да се прекрати огъньтъ. Тръбитѣ дали сигналъ на нападение. Българскитѣ войски се впуснали напрѣдъ съ щиковетѣ, като викали: урра!

Сърбитѣ оплашени отъ това изненадѣйно нападение, отправено върху тѣхния лѣвий флангъ, отстъпили въ безпорядъкъ.

Българитѣ занели най добритѣ позиции, като избили много сърби и взѣли около 120 души роби.

Сърбитѣ бѣгали къмъ Пиротъ, а нашитѣ ги гонели тичешкомъ чакъ до границата.

Въ този день сърбитѣ бидохѫ изгонени и изъ Трънь, изъ Брѣзникъ, както и изъ цѣлата българска територия, въ която бѣхѫ навлѣзли.

На 13 Ноемврий зарань часътъ по 7, двама кавалеристи сърби се явили въ Цариброд и поднесли на комендантина на Ѣзл. войска подполковника Николаева едно писмо съ слѣдующето съдържание:

*Господину команданту на княжеската Българска войска въ Цариброд*ъ.

Имамъ честь да явж на командантитѣ на княжеската Българска войска, която се намира на линията срѣщу трупитѣ, които заповѣдамъ, че съмъ получилъ отъ Негово Величество краля Милана да прекъсна неприятелството; същата заповѣдь е издадена на сичкитѣ други команданти, а е причинена отъ колективната постъпка на великитѣ сили, въ тъзи цѣль къмъ кралевското правителство, а подъ днешний.

Сухов мость 12 Ноември 1885.

Командантъ на съединенитѣ дивизии Моравска, Дринска, Дунавска, Шумадийска. Генералний щабъ Полковникъ:

П. Топаловичь.

На това писмо подполковникъ Николаевъ отговорилъ слѣдующето:

Господину команданту на кралевско сръб скитѣ войски

въ Суховъ мость.

Имамъ честь да Ви заявж господинъ Командантъ, че азъ не съмъ получилъ до сега никаква заповѣдь отъ Негово Височество моя Господарь, за прекратяването на военнитѣ дѣйствия. Съжелявамъ господинъ Командантъ, че не могж да приемнж Вашитѣ предложения, до гдѣто не получж подобна заповѣдь отъ Негово Височество и не могж да прекратіж военнитѣ дѣйствия.

Цариброд 13 Ноември. 1885.

*Командантъ на съединенитѣ войски отъ Сѣверна и Южна Българ*ия.

Подполковникъ *Николаевъ*.

Слѣдъ получването на тоя отговоръ, сърбитѣ испратили единъ Майоръ отъ конвоя на Милана, който тоже устно под-

държалъ горнето писмо и казалъ, че ако се то приеме, да опредѣлиме демаркационната линия. На това подполковникъ Николаевъ отговорилъ, че писмото се неприема и никакви демаркационни линии неможе да опредѣли и ще дѣйствува спорѣдъ усмотрението си.

На 14 Ноември 1885 год. сутриньта часътъ по $7^1/_2$ българскиятъ авангардъ настъпилъ къмъ гр. Пиротъ. Въ същийтъ день часътъ по 12 българската редовна войска, съ открити знамена и съ пѣсни, тържественно минала границата и стъпала въ сръбската територия, като се отправила за къмъ Пиротъ.

Битката прѣдъ Пиротъ

(на 14 Ноември часътъ по 4 1885 г.)

Зараньта, българската кавалерия, която разглеждала мѣстата съобщила, че сичкитѣ позиции заняти отъ сърбитѣ близо до селото Гоиндолъ, биле испразнени отъ сърбитѣ. Тѣзи позиции пазяли входътъ на долината, която води къмъ гр. Пиротъ. Българитѣ превзели висотитѣ на Преглаглиотъ. Сърбитѣ са оттеглили на дѣсно и на лѣво въ планината. На 14 ноември до полунощь, огньтъ билъ твърдѣ живъ, нъ сърбитѣ са противели слабо. Лѣвото крило на българската войска се командувало отъ капитанъ Поповъ, дѣсното отъ майоръ Гуджевъ, а центрътъ отъ подполковникъ Николаевъ. Въ врѣмето на сраженията, които ставали на дветѣ крила, князьтъ вървялъ на чело на центрътъ, по шосето Цариброд — Пиротъ. Князьтъ се спрѣлъ на една височина равна съ първитѣ къщи на селото Гоиндолъ и войската дефилирала прѣдъ него, като извикала френетически ура! До тогава центрътъ на българ. войска билъ продължавалъ вървежътъ си напрѣдъ, безъ да бъде обезпокоенъ. Веднага българ. кавалерия извѣстила, че три баталиона сръбска войска била занимавала

шосето на три километра растояние отъ Българскитѣ войски. Пьрвитѣ дружини се распръснали въ стрѣлци, въ същото врѣме една батарея заела позиция върху върхътъ на една баирчинка. Българетѣ почнали да гърмѣтъ върху сърбитѣ и слѣдъ една малка битка, победили ги като ги принудили да отстъпятъ отъ позициитѣ си. Българскитѣ дружини незабавно завзели мѣстата имъ, като настъпили напрѣдъ въ сгжстени дружинни колонии. Въ това врѣме князьтъ съ главнийгъ си щабъ се спрѣлъ върху една височина, която се издигала на лѣво отъ пътьтъ, отъ гдѣто са виждали ясно пьрвитѣ Пиротски къщи на 5 километра растояние. Българитѣ съгледали, че неприятелтъ билъ рѣшенъ да защищава града, защото прѣдъ къщитѣ имало наредена сръбска войска и три батареи топове задъ шанцоветѣ имъ.

Като са приближили българскитѣ войски, една сръбска батарея изгърмяла едно орѫдие и това било знакъ че битката се начевна. Една огненна линия, освѣтила сичкитѣ върхове на баиритѣ, които се дигатъ единъ върху други на дѣсно и на лѣво отъ градътъ; въ това врѣме, отъ една височина занята отъ сърбитѣ къмъ краѭтъ на българското лѣво крило, една артиллерийска постоянна стрѣлба се отправяла къмъ височината, на която Князьтъ се спрѣлъ съ главнийтъ си щабъ. Въ това врѣме сърбитѣ почнали да гърмѣтъ върху Княза, съ цѣль вижда са да го убиятъ. Княза обаче не са мръдналъ отъ мѣстото си, а повикалъ единъ ескадронъ (120 души) конница, спусналъ се съ ескадрона върху сръбската батерия, распръсналь сръбскитѣ топчии и превзелъ и шесть-тѣхъ имъ топа. — Българската пехота, веднага се отправила на бързо къмъ лѣвото крило. Центрътъ распръсналь дружинитѣ си въ стрѣлци, които завзели една боева линия до три километра дължина. Дѣйствието се извършило на бързо въ добъръ порядъкъ и огньтъ почналъ ужасно по сичката линия. Сърбитѣ са защищавали отчаянно; тѣ откривали нови батареи и въ сѫщото врѣме нови линии отъ стрѣлци са распръснали по планината прѣдъ гр. Пиротъ.

Надѣсно, нови непріятелски баталіони се появили и взѣли участие въ сражението, нъ забележително било, че българетѣ печелели отъ тая старна. Въ центрътъ, българската линия, никакъ не са стреснала прѣдъ неочакванното и твърдѣ живо нападение отъ старна на сърбитѣ. Гърмежитѣ са удвоили, битката станала по-жестока, небето са покрило съ страшенъ гѫстъ димъ и нощьта наставала. Сърбитѣ, които се намирали на лѣво по висотитѣ, престанали да гърмятъ. На скоро огъньтъ престаналъ и въ центрътъ, по причина че настанала нощьта; часътъ билъ 6, изведнажь една голѣма и жива свѣтлина освѣтила цѣлото бойно поле. Избухванието прозлѣзло въ градътъ, нъ отъ запалянието на нѣкой складъ съ барутъ, или отъ нѣкоя мина съ динамитъ, не могло да се узнае, по тъсь причина, българската войска, останала да спи вънъ отъ градѫ, като се прекратилъ боя.

Битката на 15 Ноемврий прѣдъ Пиротъ.

Този день битката се почнала часътъ по 7 зараньта. Сръбскитѣ войски биле поставени по върховетѣ, които захващатъ отъ градътъ на дѣсно и на лѣво, като се продължаватъ въ направление къмъ Нишъ до едни височини, които се издигатъ на деветь километра растояние задъ Пиротъ. Сръбската войска се състояла отъ четири дивизии. Българетѣ отъ своя старна биле поставили на линия срѣщу непріятеля по голѣмата часть отъ своитѣ сили. Слѣдъ една жива артиллерийска срѣлба, сърбитѣ които се намирали отъ лѣвата старна на градътъ, биле принудени да испразнѭтъ позицинтѣ си. Нъ на дѣсно, сърбитѣ постоянствували и битката се продължила още нѣколко часа. Въ центрътъ българската войска нападнала съ щикъ на една сръбска батерия, като ги изгонила и потеглила напрѣдъ по пътя, който води за Нишъ. Сърбитѣ биле силно отблъснати и изгонени и по другитѣ позиции.

Въ това врѣме градътъ Пиротъ билъ очистенъ отъ сър-

битѣ и само двѣ дружини влѣзли вътрѣ въ градѫ, защото се боели отъ избухване.

Българскитѣ войски продължавали да преследватъ неприятеля къмъ с. Аржанъ, като ги отблъснали по пътьтъ за Нишъ на повѣче отъ 12 километра къмъ Акъ Паланка. Битката се простряла връхъ 10 — 12 километра растояние къмъ Акъ Паланка. Българското лѣво крило започнало битката, като настъпило по височинитѣ, които неприятеля заимавалъ на дѣсно отъ градътъ и отъ гдѣто билъ принуденъ да се оттегли прѣдъ огньтъ на една батарея и стрѣлба, добрѣ поддьржана отъ българската пехота.

Битката траяла часътъ отъ 11 до 1 послѣ обѣдь и била твьрдѣ жива на тая страна, гдѣто една множественна часть сьрби се борила за дълго врѣме съ българитѣ за една плоска височина, на която българетѣ биле взели позиция. По едно врѣме, българитѣ се видѣли принудени да отстъпятъ, нъ наскоро приели едно нападателно настроение и слѣдъ една малка битка, сполучили да отблъснатъ сьрбитѣ. Въ центрътъ, на полето, гдѣто българитѣ биле събрани повѣче отъ 15 дружини, подкрепени отъ три батареи артиллерия, неприятелтъ неможалъ да издьржи никакво съпротивление. Забелѣжително даже било, какъ сръбскитѣ баталиони бързали да отстъпватъ безъ да се распореждатъ въ боевий фронтъ. Нъ при все това, една сръбска батерия продължавала да отправлява силенъ огънь противъ българскитѣ батерии, поставени на нѣколко километра на лѣвата старна на градътъ. Най сѣтнѣ, огньтъ почналъ постепенно да ослабва, до гдѣто престаналъ съвсемъ. Българската войска слѣдвала своитѣ движения напрѣдъ на едно голѣмо пространство.

Близо до градѫ Пиротъ на единъ предѣлъ, сьрбитѣ заимавали една позиция, която неотстъпили, освѣнь при свьршването на деньтъ и то слѣдъ една ужасна битка, предъ дългийтъ и много редовнийтъ огънь отъ двѣ български батерии и едно живо нападение отъ пѣхотата. Тъзи позиция, командувала пътьтъ, който води отъ Пиротъ за Бѣлоградчикъ.

Битката се свършила часътъ по 6 и гърмежи още са чували отъ арперъ гвардата въ гората.

На другия день българския Князь, тържественно влѣзалъ въ гр. Пиротъ.

Влизанието на българскитѣ войски въ Пиротъ

(на 15 Ноември. 1885)

Още на 14 Ноемврий вѣчерьта, нѣколко души отъ българската войска се опитали да навлѣзатъ въ градѫ, нъ понеже било много тъмно, по причина на нощьта, то тѣ биле принудени да се оттеглятъ назадъ.

На 15 Ноември. зараньта рано Варненския Полкъ потеглилъ напрѣдъ да навлѣзе въ градѫ, нъ прѣзъ нощьта, едно голѣмо число сърби, биле занели нѣколко кѫщи изъ градѫ, отъ гдѣто като видѣли българскитѣ войски изъ улицитѣ, почнали да гърмѭтъ върху имъ. Българскитѣ войници се спуснали върху имъ и по улицитѣ са почнала една отчаянна борба. По-голѣмата часть отъ сърбитѣ биле избити и прободени отъ българскитѣ войници, а останалитѣ избѣгали.

Часътъ около 11, сърбитѣ испразнили съвършенно градътъ и българскитѣ войски навлѣзли свободно вътрѣ.

Много домове биле разрушени отъ бомбитѣ и зидоветѣ носели знакове отъ крушумитѣ. Градѫ представлявалъ едно зрѣлище на единъ градъ превзетъ съ нападение.

Прозорцитѣ на кѫщята биле строшени отъ страшната експлозия, която избухнала миналата вѣчерь, отъ една турска малка крепость, въ която сърбитѣ биле натрупали припаси и като видѣли, че българскитѣ войски, ще навлѣзѫтъ въ градѫ, тѣ ги запалили.

Въ врѣмето, когато българскитѣ войски влизали отъ дѣсната страна на градѫ, то нѣкои отъ сръбскитѣ войници ги посрѣщнали любезно като имъ поднесли хлѣбъ и соль и обявили, че имъ са вече подчиняватъ.

Слѣдъ превземанието на градѫ, населението, което било избѣгало, прѣзъ врѣмето, когато ставали биткитѣ, се завърнало по домоветѣ си.

Въ Пиротъ българетѣ намѣрили своитѣ топове, които сърбитѣ имъ бѣхѫ взели при Трънь.

Въ биткигѣ при Пиротъ, сърбитѣ имали убити и ранени повѣче отъ хиляда и петстотинъ души, а българетѣ около 400 души.

На 16 Ноември, когато българската войска е напрѣдвала къмъ село Бѣла-Паланка да преследва сръбската войска, часътъ по $10^1/_2$ се явява въ главната квартира при Княза, Австро Маджарский въ Бѣлградъ посланникъ, контъ Кевенхюллеръ, който съобщилъ, че ако българскитѣ войски напредватъ още въ Сърбия, то Австрийски войски щѣли да влѣзатъ въ Сърбия и да се биѫтъ съ българетѣ.

Княза веднага свиква воененъ съвѣтъ и слѣдъ дълги съвѣщания, рѣшило се да се спрѫтъ военнитѣ дѣйствия, което са и съобщило на Австрийския посланникъ.

Слѣдъ това, Княза испратилъ изъ Пиротъ до правителството си въ София слѣдующата депеша:

«Като взехъ прѣдъ видъ коллективната нота на представителитѣ на великитѣ сили, тъй сѫщо и декларацията на графъ Кевенхюллерь, който се представи отъ старна на господаря си и ми заяви, че ако ний слѣдваме да напрѣдваме, австрийскитѣ войски ще преминатъ въ Сърбия въ помощь на сръбскитѣ и като взехъ предъ видъ, че нашето победоносно влизание въ Пиротъ упазва нашата военна честь и осигорява нашата репутация;

Азъ приехъ да заповѣдамъ спиранието на военнитѣ дѣйствия, за да почнемъ послѣ преговори относително условията за едно премирие.

Александръ.

На 18 Ноември се явява въ Българската главна квартира въ Пиротъ, единъ сръбски пратеникъ полковникъ Милановичь, който, донесалъ за сключване на едно премирие слѣдующитѣ предложения:

1. Сключването на едно премирие, което да се продължи до 1-ій Януарий 1886 год.

2. Поддържанието на аванпостовитѣ на заетитѣ отъ тѣхъ пунктове на 16 Ноември, въ деньтъ на прекратяването на военнитѣ дѣйствия.

3. Поддържанието на главнитѣ сили въ позициитѣ които тѣ са занимавали въ същийтъ день.

4. Взаимно испразнюване ако това е възможно, на Видинскийтъ окръгъ отъ сръбскитѣ войски и на Пиротскийтъ окръгъ отъ българскитѣ.

Тия предложения бидохѫ енергически отхвърлени отъ Българското правителство, защото несъдържахѫ никакво удовлетворение за победоноснитѣ Български войски.

Българското правителство отъ своя старна, направи слѣдующитѣ контра предложения:

1. Съвършеното изпразнюване на българската територия отъ сръбскитѣ войски,

2. Поддържанието на българскитѣ войски на пунктоветѣ, които занимаватъ и както сѫ вече отбелязани отъ демаркационната линия.

3. Назначение незабавно слѣдъ подписванието на премирието делегати, натоварени да третиратъ условията за мира.

Сръбския пратеникъ, взѣлъ тия предложения и заминалъ за Нишъ да ги занесе на правителството си.

Слѣдъ едно неопредѣлено спиране на военнитѣ дѣйствия въ растояние на 22 дни, въ Българската главна квартира въ Пиротъ се яви една европейска военна коммиссия, състояща отъ представители на сичкитѣ велики сили, която въ 24 часа рѣши да стане едно премирие мѣжду двѣтѣ воюющи държави подъ слѣдующитѣ условия:

1) Премирието ще се продължи до 1 Мартъ 1886 г.

за да се сполучи сключването на миръть. Слѣдъ тоя срокъ, премирието ще се продължи законно, ако миръть не е билъ подписанъ. Но, ако то стане нужда да се развали слѣдъ 1 мартъ, извѣстието за това трѣбва да се съобщи преди 10 дена.

2). Испразнуването на България отъ сърбитѣ, ще започне отъ 13 того, а изпразнуването Сърбия отъ Българитѣ отъ 15 того.

Испразненитѣ земи ще бѫдѫть пакъ окупирани отъ рѣдовнитѣ войски, нъ административнитѣ власти ще постѫпятъ въ длѫжноститѣ си отъ деньтъ на испразнуването.

3) Границата на двѣтѣ държави ще служи за демаркационна линия. Единъ неутраленъ поясъ отъ 4 километра ще се опредѣли между двѣтѣ страни на границитѣ.

4) Български и сръбски делегати ще уредятъ въпроса за раненитѣ и плѣненитѣ сълдати.

5) Делегатитѣ натоварени за споразумѣнията, относително сключването миръть, ще се назначатъ незабавно.

На 9 Декемврий се подписаха горнитѣ условия за премирието и отъ дветѣ старни и Българския князь съ 12,000 души войска се завьрна на 14 Декемврий (1885 г.) въ столицата.

Кратко описание на мѣстноститѣ, гдѣто сѫ ставали биткитѣ около София:

Сливница е едно малко селце, което са намира на западъ отъ София по пѫтя за Пиротъ — Нишъ; това селце е далечъ отъ София, около 30 километра и има около 100 къщи. Мѣжду Сливница и Цариброд се намира селцето Драгоманъ, на половинъ часъ далечъ отъ пѫтя и отъ прохода, нареченъ „Драгомански", то има около 80 кѫщи. Цариброд е далечъ отъ Сливница около 9 километра и 2 отъ сърбската граница. Въ турско врѣме тука е имало нѣколко турски ханове и кахвенета, а около 20—30 кѫщи, като колиби, много надалечъ една отъ друга. Слѣдъ освобождението ни, Цариброд стана срѣдоточие на една околия, гдѣто има Околийский Началникъ и Мировий сѫдия. Цариброд се поуголѣмилъ, като се заселиле въ него избѣгналитѣ Българе отъ Пиротъ, слѣдъ като остана тоя градъ въ Сърбия и сега Цариброд може да брои около 150 до 200 кѫщи, съ едно трикласно училище, което се поддържа отъ Правителството ни. На самата граница между Сърбия и България е Суховъ-Мостъ, мѣстность, и подирь нѣколко часове е расположенъ Пиротъ, чисто-български градъ съ около три хиляди кѫщи. Тукъ излѣзватъ много хубави килими и вино. Въ турско врѣме у Пиротъ бѣше сѣдалището на българский владика, називаемъ по черковно „Нишавский Митрополитъ", отъ рѣката Нишава, която тече презъ него. Послѣдний владика бѣше г. Партений. Всѣкому е вече извѣстно какъ Сърбитѣ изгониха тоя архиерей изъ Пиротъ и колко страда той отъ тѣхъ. До превзиманьето на Пиротъ отъ Сърбитѣ, българскитѣ училища въ тоя градъ сѫ биле всѣкога въ най цвѣтуще състояние. Между Пиротъ и Враня е голѣмото чисто българско село Власина, което е сѣдалище сега на сърбский околийски началникъ. Враня е тоже чисто български градъ, съ население почти колкото Пиротъ, и произвожда много вѫжья и ленени работи. Още сѫ пресни въ ума на всѣкой Българинъ борбитѣ на Враняни съ фанариотскитѣ владици и теглилата имъ отъ тѣхъ относително училищата, когато най-послѣ гражданитѣ надвиха, испѫдиха владиката грьцки, нарѣдиха си общината и училищата, както и всичкитѣ български общини по онова врѣме и това трая до завземаньето на тоя градъ отъ Сърбитѣ. Въ Враня има много голѣма и хубава черкова. Бѣла-Паланка, на сѣверо-истокъ отъ Пиротъ, е едно българско село съ около 200 кѫщи. То е всѣкому извѣстно отъ 1876 год. когато българскитѣ доброволци, които се бияхѫ за Сърбия, до-

хождаха до него. На юго-западъ отъ София, по пѫтья, който води презъ Радомиръ и Кюстендилъ за Турция, сѫ селата Княжево, незначително въ турско врѣме село именуемо „Бали Ефенди“; надъ него сѫ мѣстноститѣ Коньовица и Суховдолъ, укрѣпени отъ нашитѣ войски; подиръ Княжево иде селото Владая, на което мѣстноститѣ сѫ тоже укрѣпени. Около 10 килом. отъ Владая е селото Перникъ, нѣкогашенъ български градъ, отъ който развалинитѣ още стоѫтъ. Тукъ е ставала кървава и жестока битка между византийскитѣ и българскитѣ войски. Като се измине малко пѫть отъ Перникъ, отдѣля се къмъ западъ пѫтьтъ за Брѣзникъ, градецъ съ 400—500 кѫщи, сѣдалище на околийский началникъ и на мировий сѫдия. Брѣзнишката околия е плодородна съ всѣкакви жита и произвожда много овци. Отъ Брѣзникъ до Трънъ сѫ около 20 километри. Трънъ има около 600—800 кѫщи, двѣ стари черкови и една третья въ камениститѣ скали. Училище редовно за мѫжкитѣ, а тъй сѫщо и за женскитѣ дѣца. Въ Трънъ е сѣдалището на околийский началникъ и на мировий сѫдия. Понеже отъ Трънската, Брѣзнишката и Царибродската околии се съставя Трънското окрѫжие, то въ Трънъ е сѣдалището и на Окрѫжний Управитель и на Окрѫжний Сѫдъ, на финансовитѣ чиновници и на училищний инспекторъ. Съ исключение на една малка часть, въобще Трънската околия е неплодоносна, понеже е камениста, и жителитѣ ѝ се занимавать съ дребна жива стока, а повечето ходѫтъ по чужбина да печелѫтъ. Въ турско врѣме само въ Трънъ, Пирогъ и Габрово е имало управители (каймаками и мютесарифи) българи.